MASTER
NEGATIVE
NO. 93-81277-10

MICROFILMED 1993

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES/NEW YORK

as part of the
"Foundations of Western Civilization Preservation Project"

Funded by the
NATIONAL ENDOWMENT FOR THE HUMANITIES

Reproductions may not be made without permission from
Columbia University Library

COPYRIGHT STATEMENT

The copyright law of the United States - Title 17, United States Code - concerns the making of photocopies or other reproductions of copyrighted material.

Under certain conditions specified in the law, libraries and archives are authorized to furnish a photocopy or other reproduction. One of these specified conditions is that the photocopy or other reproduction is not to be "used for any purpose other than private study, scholarship, or research." If a user makes a request for, or later uses, a photocopy or reproduction for purposes in excess of "fair use," that user may be liable for copyright infringement.

This institution reserves the right to refuse to accept a copy order if, in its judgement, fulfillment of the order would involve violation of the copyright law.

AUTHOR:

KIMMIG, OTTO

TITLE:

DE SESTIANAE CICERONIANAE...

PLACE:

FRIBURGI BRISGOVIAE

DATE:

1882

Master Negative #

93-81277-10

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

87CN2
DZ6

Kimmig, Otto, 1858-
De Sestianae Ciceronianae interpolationibus; dissertatio philologica quam... scripsit Otto Kimmig... Friburgi Brisgoviae, ex typographeo Academico H.M.Poppen, 1882.
68 p. 27½ cm.

Thesis, Heidelberg.

49469

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11x
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 4-12-93 INITIALS MEG
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

301/587-8202

Centimeter

Inches

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

87CN2 No. 1
DZ6

DE

SESTIANÆ CICERONIANÆ

INTERPOLATIONIBUS.

DISSERTATIO PHILOLOGICA

QUAM

SUMMORUM IN PHILOSOPHIA HONORUM

AUCTORITATE AMPLISSIMI PHILOSOPHORUM ORDINIS

IN UNIVERSITATE

RUPERTO-CAROLA HEIDELBERGENSI

RITE OBTINENDORUM CAUSA

SCRIPSIT

OTTO KIMMIG

BADENSIS.

FRIBURGI BRISGOVIAE

EX TYPOGRAPHEO ACADEMICO H. M. POPPEN ET FILII.

MDCCCLXXXII.

FRIDERICO SCHOELL

Praeceptori veneratissimo

Pio gratoque animo

D. D.

OTTO KIMMIG.

FEB 9 1909

423628

Haud longam opus huic opusculo esse praefationem arbitratus pauca ante quam ad rem ipsam accedam de consilio quod hac ego in disputatione sim secutus enarrabo.

Quamquam enim nullius auctoris antiqui scripta omni omnium fere virorum doctorum studio ita sunt pertractata ut Ciceronis, tamen unum hoc ab eis qui artem criticam in emendandis huius auctoris scriptis exercebant, non satis adhuc videtur investigatum esse, quot et quam audacibus non nullae orationes depravatae sint interpolationibus.

Atque quod maxime admiramur atque olim admirati sunt in Tullianae eloquentiae monumentis homines, hoc ipsum eis damno fuit. Nam quo magis videbatur oratio aliqua sive elocutione excelsa sive gravis argumento esse, eo magis tractabatur ab eis, quorum ut doctrinam e libris evellamus, tanta nunc nobis doctrina saepe opus est atque subtilitate.

Quod cum quam maxime caderet in eam, quam pro P. Sestio Cicero habuit orationem, in qua emendanda tot tamque ingeniosi viri iam dudum operam summam consumpserunt, tamen nuperrime demum gravissimae id genus corruptelae sunt detectae. Singula enim verba suspicionem iam moverunt criticis qui diu partim ante hanc aetatem in Sestiana acriter versati sunt velut Manutius, Gronovius, Ernestius, Garatonius, Schuetzius alii; de interpolatione quae latius pateret[1]), duo huius saeculi viri doctissimi primi cogitaverunt: I. N. Madvigius[2]) et I. Bakius [3])

Quorum uterque, quamquam praesertim Bakius in statuendis interpolationibus interdum extra modum prodibat, nonnullas eiusmodi corruptelas sagaciter indagavit. Qui cum hoc certe

---

1) qua pessime corruptam Caelianam esse egregie demonstravit F. Schoellius in Mus. Rhen. vol. 35 pag. 543 sqq.
2) opusc. acad. vol. I p. 411 sqq.
3) schol. hypomn. vol. I p. 47 sqq.

demonstrassent audacter interpolatam esse orationem, tamen diu nemo illorum vestigia pressit. Atque Halmius, qui cum post Krarupium iterum diligentiusque Parisinum codicem 7794 contulisset, optimum illum esse antiquioremque Bernensibus intellexit, in Mus Rhen. vol. IX p. 321 sqq. id egit, ut scripturas manus secundae illius codicis interpolatori tribuendas neque ulla fere fide dignas esse non tam exponeret quam poneret. Quierunt graviores interpolationes — pauca Pluygersius in Mnemos. vol. IX anni 1860 attulit — dum H. A. Kochius, qui anno 1864 Sestianam edidit, illam quaestionem denuo suscepit, ita tamen, ut temere saepe vel genuina impugnaret

Qui post Kochium mortuum editionem alteram curavit A. Eberhardus[1]) a nonnullis sententiis Kochii iure recessit, alia maiore iure nec pauca ut interpolata inclusit, sed studio provectus est nonnunquam.

Sententias tum prolatas recensuit A. Schroederus in dissertatiuncula Bonnensi anni 1865[2]). Boni paulum, novi nihil attulit. Denique duo viri docti commemorandi qui hanc potissimum in rem intenti Sestianam pertractantes de eius emendatione bene meriti sunt: W. Paulius et E. Ortmannus. Quorum alter, qui in actis quibus inscribitur 'Zeitschrift für das Gymnasialwesen' anni 1874 de emendanda Sestiana disputavit pag. 322 sqq., nonnullas interpolationes deprehendit, quamquam non de omnibus ei concedendum esse videbimus; alter in eisdem actis anni 1879 pag. 417 sqq. de interpolationibus potissimum Sestianae egit atque idem quaedam acute et vidit et probavit. Nuperrime Karstenus sententias aliquot protulit quae huc pertinent in 'Spicilegio critico'[3]).

Sed quamquam ab his viris, quos modo commemoravi, sat multa iam clara luce illustrata sunt, restant tamen alia sat multa ad eam lucem protrahenda, quam ferre non possint. Quare lubenter feci, ut illorum virorum labori meum ipsius

---

1) de hoc cogito ubi 'Eberhardum' simpliciter dico, nam alius est E. F. Eberhardus, qui ipse quaedam recte vidit.

2) 'de intrepellationibus (sic) in duabus Ciceronis orationibus pro Sestio et pro Plancio habitis'.

3) Lugd. Bat. 1881.

adiungerem, ut tandem hoc saltem genere corruptelarum, quod magis etiam quam quae sunt alia, Tullianae eloquentiae veram sinceramque formam possumdat, quam maxime potest liberata sit oratio celeberrima.

Atque ita disputationem meam institui, ut tribus capitibus eam comprehendens in primo agam de eis, quae Halmius contra secundam manum Parisini protulit l. l. pag. 334 sqq., in altero de locis disputabo, quos alii in suspicionem sive iure sive iniuste vocaverunt, denique in tertio eos locos proferam, quos interpolatos adhuc viros doctos fefellisse arbitror.

Caput I.[1])

Significatum iam est Halmium secundae manus Parisini scripturas in suspicionem vocasse et plerumque[2]) pro meris coniecturis interpolatoris habere.

Haec num vera sit sententia videamus.

De §§ 6. 15. 88. 107 non est quod post Hertzium dicam.

Verbo attingam in § 55 verbis 'sed ut a mea causa iam recedam' P 'a' omittere; recte superscriptum est a m. 2.

In § 7 verbis 'clara in hoc P. Sestii pietas extitit et omnibus grata' particula 'et' olim spreta ab Halmio, quod superscripta est 'manu secunda ut videtur', nunc iure ab ipso Halmio recepta est[3]). Utrumque enim adiectivum praedicative positum est neque prius praedicative, posterius attributive. Non enim

1) Scripta haec erant omnia — mense enim Februario anni 1881 disputationem hanc seminarii philologi Heidelbergensis directoribus mandavi — cum prodiit opusculum viri doctissimi M. Hertzii: „Zur Kritik von Ciceros Rede für den P. Sestius" Lips. 1881, nec primus iam ego sum, qui Halmii opinionem qua sec. man. Parisini condemnat, refellere studet. (Ceterum iam F. Schoellius in Mus. Rhen. vol. 35 pag. 543 scripserat: 'aber gerade in Beziehung auf die Zusätze zweiter Hand wird Halms weitgehendes Verdammungsurteil eine Einschränkung erfahren müssen'). Ut hoc mihi ereptum dolui, ita gaudebam et gaudeo, quod virum tam egregium idem vidi in illa quaestione atque me censentem, postquam per annos 23 paene omnes contrariam sententiam veram iudicarunt. Atque uberius et omnibus ex partibus Hertzius illam quaestionem tractavit huic potissimum rei deditus in libello illo, cum ego, ut qui de interpolatione omnino Sestianae scriberem, magis contrahere haec deberem. Iam vero cum nonnullis locis paulo alia via atque Hertzius ad eandem sententiam pervenerim, haud prorsus inutilia mea verba etiam post Hertzii disputationem fore arbitratus non omnia delevi; mutavi illis locis, ubi ex Hertzii rationibus ad aliam sententiam perductus sum, quod grato animo confiteor factum esse in §§ 88. 132; contra aliis locis (praesertim §§ 4 et 15) meam contra Hertzii sententiam defendere debui.

2) exceptis §§ 48. 93 (at cf. pag. 88 adnot. 1.). 116. 118. 143 (cf. Hertz. pag. 15).

3) in editione quinta Sestianae anni 1880 (ed. in usum scholarum).

agitur de pietate omnino Sestii omnibus grata, sed de ea quae hac in re clara extitit: haec omnibus grata facta est. — Pariter de alio vocabulo iudico tradito in P quod sprevit Halmius, spernendum ego non censeo. Traditum est in P § 45 'unum enim mihi restabat illud, quod' sqq. Atque 'enim' confirmant G W. Halmius ut genuinum scribendum contendit et scripsit 'etiam'[1]) Quod tamen non solum non inferendum sed ne ferri quidem posse, si esset traditum, mihi exploratum est. Nulla enim est exaggeratio, non novum, non aliud inest in verbis, quae per 'etiam' Halmius cum antecedentibus vult coniungere 'restitisses, repugnasses' sqq. Immo de eadem ipsa re orator in antecedentibus dixit scil. de resistendo, de moriendo. 'Hoc unum' quaerenti sibi 'quid agam, iudices?' (§ 43) ipse respondit et quorsum omnia evasura fuissent, si contendisset, si concidisset exposuit usque ad § 45. Quomodo igitur pergere potest: 'unum etiam mihi restabat illud: restitisses repugnasses' sqq.? Contra 'enim optime locum habet, modo recte interpretemur. Cicero id agit, ut paulo fusius exponat, qua ductus ratione patria cesserit nec tempestatibus se obiecerit. Describit fata rei publicae quae fuissent, nisi patriam reliquisset. Unum tum restabat: ut resisteret. Quid tum? Audiamus ipsum: 'quid? si . . . concidissem? Senatum consules credo vocassent quem totum de civitate delerant; ad arma vocarent, qui ne vestitu quidem defendi rem publicam sissent; a tribuno plebis post interitum meum dissedissent, qui eandem horam meae pestis et suorum praemiorum esse voluissent.' Vivit fere orator cogitatione in tempore, in condicione quam sibi finxit —: ita evenisset, aliter evenire non potuisset, 'unum enim mihi restabat illud' (resistere, mori) scil. nisi cessisem. Omne pondus igitur in verbo 'unum' inest, non in 'illud' pronomine, quod rem notam spectat in sequentibus iterum diserte allatam ('restitisses' sqq). Sic 'enim' logicae rationi optime respondet, ut vel formula logica definiri possit Itaque genuinum esse fortiter contendo.

§ 53 extat in P 'vasta ac relicto foro'; supra 'vasta', cuius 'a' littera iam a prima manu ex 'o' littera mutata

1) alii aliter mutaverunt aut deleverunt 'enim' (ut Kayserus). Halmius in ed. V. 'enim' scripsit, sed falso explicat (= 'gewiss', 'fürwahr'),

apparet, scriptum est 'ta'. Restituendum esse dicit Halmius 'genuinam' scripturam 'vasto' Sed prorsus contraria ratiocinatio vera mihi videtur. Si enim, ut Halmius concedit, a prima manu 'o' littera in 'a' mutata est, effici videtur, ut etiam illud, 'ta' quod superscriptum est, a manu prima profectum sit. Nam qui 'vasto' in 'vasta' mutavit, cuius rei causa facere potuit, nisi ut efficeret vastato id quod GW habent? Sed neglegentia bis scripsit 'ta', voluit 'vastato', atque sic nos quoque scribemus, nisi forte constituere quam restituere textum malumus.[1])

Ac ne in § 4 quidem verba 'quae me' de coniectura addita sunt; immo W ostendit, hoc quoque ex codice desumptum esse quamvis deteriore; genuinam enim scripturam sine dubio Halmius restituit cum scripsit: 'quam mea inflammata eorum scelere'[2]).

Transit Halmius ad locos nonnullos in quibus compluria verba vel totae enuntiationes superscriptae a secunda vel tertia manu aut margini adscripta sunt.

In § 8 traditum est: 'ita suum consulem (Antonium) observavit (Sestius), ut et illi quaestor bonus et vobis omnibus optimus civis videretur'. 'Et vobis omnibus' a m 2. suppletum est consentientibus EW, quod cum antea prorsus reiecerit Halmius

---

1) neque in ipsa forma 'vastatus' offendendum est; nam etsi 'vastatus' non alio loco dixit Cicero tamen et 'vastare' et 'vastari' non alienum est ab eo, atque ipsum 'vastatus' apud bonos scriptores saepe usu venit.

2) Hertzius l. l. p. 26 locutionem 'iracundia quae me inflammat eorum scelere' quam iure Halmius a Cicerone abiudicavit, defendit; exemplorum quae attulit ea tantum huc pertinent, ubi ablativus adiectus est; et ne haec quidem re vera huc pertinent, nam prorsus aliter comparata sunt. In Verr. II. § 89 'ut animum inflammarent ementiendo aliquid et criminando': inflammant igitur ei ipsi qui aliquid ementiuntur, criminantur, i. e. inflammant eo quod ementiuntur sq. — Phil. XI § 32 'hoc senatus consulto Cassium inflammabitis': inflammant igitur qui hoc consultum edunt i. e. inflammant eo quod edunt. At nonne plane aliud est: 'iracundia me inflammat eorum scelere'? Et num haec ita defenduntur: 'da er ferner auch inflammatus ira sowie inflammatus scelere; scelere et furore, furore et scelere sagt, so . . . ? Quae locum habent si is qui inflammatus est ipsa ira, ipso furore, ipso scelere imbutus est: sedent haec in pectore eius; at profecto non scelus in Ciceronis pectore. Discrepantia locorum ni fallor in oculos incurrit. Itaque nihil hac in re Hertzius contra Halmium probavit. —

iam 'vobis' saltem pro interpolato habet.[1]) Sed in 'vobis' pronomine minime offendendum est; nam maxime id ipsum interest, num eis, quibus nunc suspectus factus est accusatione Sestius aliquando bonus civis visus sit, scil iudicibus. Atque ad iudices iam in antecendentibus orator se convertit, cum de laude dicat, qua ipsum illi affecerint, (solebatis!) quam ipsam etiam Sestio ab eis vult tribui. Itaque vel lenissima mutatione 'et bonis omnibus' carere possumus.

In § 57 superscripta sunt verba 'honorem istum consecutus' ex quibus 'istum' ferri nequit Cur autem tria illa verba ceteroquin aptissima, quae etiam G et W praebent, ab interpolatore suppleta potius quam 'istum' ex 'illum' corruptum putemus, praesertim cum pronomina illa saepissime in libris confundantur?[2])

Etiam § 110 in summa rei cum Hertzio facio verba 'iuvabant anagnostae' defendente. Idem uberrime et accuratissime de recentioribus coniecturis dixit, ipse autem satis acute coniecit 'nihil savia te iuvabant, anagnostae', de qua coniectura uberius dixit in Mus. Rhen. vol. 22 pag. 631 sqq Quamquam haec Hertzii coniectura ex omnium paene infinito numero maxime probabilis mihi videtur, tamen nescio, an verius sit aliud remedium, de quo cogitat F. Schoellius, praesertim cum 'savia' non satis concinne cum libellis et anagnostis coniungantur. Qui 'saneatte' corruptam graeci vocabuli formam 'anagnostae' praebere putat, cui correctura vocis accesserit.[3]) Quae quomodocunque se habent, de coniectura librarii utique ne hoc quidem loco cogitari potest.

---

1) In hoc cum Halmio aliis nuperrime etiam Hertzius offendit l. l. p. 27, ubi varia hominum doctorum commenta recensuit 'et bonis omnibus' ipse probans.

2) Quin immo Hertzius l. l. p. 27 sqq., ne 'istum' quidem illis in verbis impugnandum censet. Explicat Wesenbergium secutus qui hanc vim pronomini 'istum' tribuit: 'istum honorem i. e. eum de, quo dicentem paulo ante me audistis'. Confiteor hanc interpretationem, quam ne Wesenbergius quidem pro medela vendidit, non arte sed artificio uti mihi videri.

3) ut legendum esset 'nihil anagnostae iuvabant'.

Restant duo loci, de quibus quam brevissime dicam. In primo enim (§ 115) dubium non est, quin falsum sit additamentum illud commune P^2 cum GW 'interdum verae sunt', quod satis Halmius demonstravit l. l. p. 338. At hoc loco agitur de manifesta interpolatione eius generis, cuius permulta sunt, de quibus post disputabitur: modo verba illa non ut aliis locis in ordinem verborum irrepserunt, quia recentiori interpolatori debentur. Quare hunc eundem esse, qui reliqua permulta superscripserit, contendi nequit. Nam omnino aliud genus est illorum nec tam aperte interpolationis notam prae se ferunt [1])

Iure in § 132 genuina esse quae m. 2. addita sunt 'hominem et a caede ab —' Hertzius l. l. p. 21 sq. pro certo affirmat, cum Halmius hoc satis insolenter de Caesare dictum neque Ciceroni tribuendum esse putarit[2]). Monet ille recte eis ipsis verbis acerrime Caesarem opponi Vatinio eiusque libidinibus — hominis qui — ut modo dixerat — hanc nationem deleri et

1) Hertzius qui l. l. p. 18 sqq. uberrime hoc de loco disputat, verba superscripta defendit, quamquam idem posse ea interpolata esse non infitiatur. Et hanc meam sententiam hodie teneo nixus offensionibus ab Halmio recte allatis — modo contra m^2 vertit, quae his tantum verbis inhaerent — quas esse offensiones Hertzius non negat at leviores putat esse. Quod Hertzius scribit p. 20 'wie sehr diese Gegenüberstellung in Ciceros Sinne ist, zeigt sich gleich wieder in § 117: quo quidem tempore . . . utroque in genere declaratum est', miror virum acutissimum fugisse hoc loco non de vera aut corrupta significatione agi sed de fausta et adversa eiusdem contionis. Itaque plane alia hoc loco extat oppositio neque quidquam his ex verbis argumenti illuc pellici potest. — Neque magis verba suspecta fulcit, quod omissis illis reliqua 'sunt nonnunquam vitiatae atque corruptae' nimis frigere Hertzio videntur („eine allzukahle Behauptung") Quam reprehensionem ipse intellegit minime cadere in verba illa, si non per se sed cum ceteris considerabuntur; nam opponuntur sequentibus: comitiorum et contionum significationes sunt nonnumquam vitiatae atque corruptae; theatrales gladiatoriique consessus dicuntur omnio solere sqq. Hoc sane ille quoque probe scit, at neglexit. Et hoc, ut iure contendit Halmius, interpolator quoque videtur neglexisse.

2) Halmium omnes editores secuti sunt; ipse scripsit 'hominem et a vi' aut 'hominem et ab omni vi abhorrentem'. Subtiliter excogitata quamquam parum probabilis Paulii est coniectura pro, 'mitem horrentem': '(h) om. (i. e. hominem) temperantem' legentis; cf. eius disp. p. 316. — Ceterum exile quodammodo videtur unum adiectivum.

concidi cupivit. Puto accedere aliud quod insolentiam nullam esse probet: verbum abhorrere, cuius vis acerrima non neglegenda est. Aliud enim est caedem nolle, detrectare, repudiare, aliud a caede abhorrere. —

Iam ad finem primi disputationis capitis pervenimus, in quo si cui cum Hertzio persuaserim esse cur Halmio opponatur, sat gratum fructum percepisse me ex eis quae adhuc disputavi arbitrer. De singulis enim locis diverse iudicari potest ac fortasse iudicabitur; attamen ideo non infringitur iudicium nostrum: non recte progressum esse Halmium, qui, quamquam non nullis locis ipse integram „secundam" manum esse intellexit, tamen a suspicione, qua in universum scripturas illas adspersit, nequaquam recessit. Liberandas vero illa suspicione manum 2. esse probatur primum eo quod paene omnes illos locos per se defendi posse vidimus; deinde, quod, ut Hertzius demonstravit pag. 14 sq., ex multis locis apparet, quam abstinenter manus illa suppleverit, praesertim quod in §§ 55 et 59 apertas lacunas non supplevit, quas interpolator sane non praetermisisset; denique quod gravissimis locis quibus Halmius nititur, verba in P ex ὁμοιοτελεύτου excidisse ipsa supplementa docent, id quod casu tam saepe fieri non potuit[1]).

Itaque omnium summam si facimus, constare haec videntur: ex nonnullis locis prorsus perspicuum fit Parisinum, cum scriptus esset, postea iterum diligenter perlectum et cum alio codice — cum eo puto, ex quo descriptus erat — comparatum esse ita, ut ex hoc quae in P omissa erant inferrentur, alia corrigerentur. Coniecturam igitur ei loci, qui aut supra versus aut in margine sunt scripti, per se non sapiunt; sed si de eis suspicio nascitur, non ex illo quod manu 2. scripti sunt, sed ex rationibus petitis ex re ipsa aut ex genere dicendi nasci debet. Ita demum additamenta secundae manus duo in genera disiungere poterimus, quorum alterum genuina alterum coniecta sive interpolata continet. Atque hac in disquisitione non nihil

1) Quare non in circulo versatur, ut primo obtutu videri potest, Hertzius recte monens illud pag. 17 sqq.

interesset, diversas scripturas cognoscere, qua de re parum notum est, cum Halmius saepe taceat[1]), interdum 'antiquiorem manum' agnoscat, interdum eandem manum agnoscere sibi videatur; ex hoc iam patet primo obtutu discrepantias illas scripturae non semper perspici. Attamen hanc in rem accuratissime inquirere operae sane pretium esset. Sic quae critica arte probata sunt, luculenter confirmari possent ex scripturis ad quas qui accederet, haberet iam normam quandam iudicii. Modo circulus vitandus esset. —

1) Sic in § 93 additamentum, quod genuinum putat, antiquiore manu scriptum esse dicit; contra in § 48, ubi item genuina putat addita a manu 2., nihil de scriptura dicit.

Caput II.

Transeamus iam ad eos locos, quos alii interpolatos esse aut iure aut iniuste censuerunt Atque huius capitis ordinem ita me commode instituere putavi, ut primum eos locos, plerumque leviores, de quibus in utramque partem paucis disputari posset, adferam, dein de interpolatis nominibus propriis dicam, tum percenseam — exceptis primo loco allatis — in quibus alios errasse, postremo, in quibus alios verum vidisse arbitror.

1.

Non haerendum puto in talibus, quod Ernestius § 3 'est', § 10 'aliquid', § 75 'concilio'[1]), Paulius § 112 'ullam'[2]), Eberhardus § 137 prius 'voluerunt'[3]) in vanam suspicionem vocaverunt. Verbo attingam Ortmannum suspicari § 72 verba 'ex deserto Gavii + olaeliore' interpretamentum esse antecendentium 'ex vepreculis extracta' falso loco in ordinem verborum receptum. Quod cum per se veri simile non videatur, veri similius reddi non poterit, atque omnino temerarium videtur hoc in loco foedissime corrupto tales captare coniecturas, antequam de ipso textu emendando certius aliquid indagatum sit, quam hucusque viris doctis contigit.

§ 93 in verbis 'tugurium ut iam videatur esse illa villa' Eberhardus dubitat, num 'villa' interpolatum sit At omitti vix potest neque offendit repetita vox, cum altero loco tugurii vocabulo opponatur.

§ 100 pronomen 'ipsi' ante 'utrumque' Garatonius et Schuetzius deleverunt; quorum sententiam iure alii non sunt secuti[4]). Item controversia non est quin § 1 'voluntarios', quod

1) assentiente Orellio.
2) ut ex dittographia ortum, cum antecedat 'iustam'.
3) qua ratione elegantiae parum rationem habuit.
4) quamquam alia ratione impugnanda est Garatonii sententia ac voluit Schroederus. Extollitur enim 'ipsi' pronomine subiectum 'ipsi boni amittunt', ut paene significet 'quamvis boni'.

ne extat quidem optimis in codicibus, a Schuetzio[1]), § 78 'rem publicam'[2]) a Wundero, Madvigio[3]), § 134 'et' post 'peccaret' ab Orellio, § 95 'in tribunatu' a Bakio, Kaysero iure sint deleta. — § 79 in verbis 'ac debilitato corpore et contrucidato' delens 'ac' Garatonius enuntiationi elegantiam genuinam reddidit, quam non agnovit interpolator.

§ 97 recte omnes cum Manutio 'qui et' scribunt ('qui et integri sunt et sani' sqq.; codd. 'et qui') neque particula 'et' cum Madvigio delenda est. Ordinem verborum aperte turbarunt tria verba in 'i' exeuntia. Denique egregie tribus de locis disputavit Paulius l. l. pagg. 327, 325, 328, cuius argumentis nihil fere addendum est, quibus delevit § 32 'vectigalium', § 56 verba 'omnis leges, quae sunt de iure et de tempore legum rogandarum una rogatione'[4]), § 83 'morte obita'[5]). —

2.

Interpolatis nominibus propriis Sestianam, ut quae omnino interpolata sit, corruptam esse consentaneum est. Quamquam consentire cum omnibus sententiis, quae hanc in partem prolatae sunt, non aut libet aut licet.

§ 9. 'P Sestio' iam Manutio suspectum fuit; Bakius l. l. p. 54 cum eo consentit: Halmio 'videtur glossema esse', cum

---

1) cf. Madv. opusc. acad. vol. I. p. 425, ubi Orellii falsum de ea re iudicium refutatum est.

2) Mommsenii coniecturam 'rei publicae' quamvis acute excogitatam recte cum aliis improbat Schroederus.

3) Contra non recte eadem in § ab Madvigio aliis 'praetor' deletum et enuntiationem relativam coniectura tolerabilem saltem redditam esse censeo. Meum de hoc loco iudicium infra proferam. cf. pag.

4) Ortmannus l. l. p. 412 'una rogatione' non impugnandum censet, cum de ceteris Paulio assentiatur. At quomodo lex rogatione delere potest? Homo delet rogatione, quae lex facta est, lex ipsa rogatione deleri, non delere potest, ut lex Aelia et Fufia rogatione consulum cf. § 33. Lex si delet, vi sua, non rogatione delet.

5) Addo hoc loco illis verbis totam emphasin huius loci deleri. Sic enim diceret orator servatis illis verbis: 'quos a maioribus vestris videtis morte obita positos esse.' Aliud est quod certe dixit 'quos a maioribus vestris positos videtis'.

in commentario aliter iudicaverit; Eberhardus cum Kaysero uncis inclusit. Ac certe glossema non solum videtur, sed etiam est. Cum antecedant 'par prope laus P. Sestii esse debet ... idem venit Capuam ... idem ... Marcellum exterminandum curavit', 'huic' non solum sufficit sed debilitaretur addito nomine, quod ipsum molestum est, antecedentia si spectas et insequens 'beneficium P. Sestii'. Accedit quod ordo verborum 'huic apud me P. Sestio' vix est ferendus.

§ 37 'C. Marii' a Paulio l. l. p 27, quem secutus est Eberhardus, recte deletum est. Insequentibus omnis est dempta vis Marii nomine illo iam loco commemorato. Quo sublato artificio quodam oratoris ex eadem re velut duae factae sunt, quarum utraque suum secum trahit pondus. Recte insuper Paulius initium sequentis capitis in comparationem vocavit.

§ 50 'Minturnis' ferri non posse hodie nemo fere non concedit; mutandum est in 'Minturnensium'. Hoc autem non minus cum Ortmanno interpolatori tribuam, quam Halmius cum aliis pro glossemate habuit 'Minturnis' Nam cum per se molestus est genetivus ille, tum vim debilitat orationis quam in eo ponit Cicero, ut Marium ad infimorum ac tenuissimorum hominum misericordiam fugere debuisse dicat. Minturnenses eos fuisse nihil hoc in conexu refert, at homines infimos ac tenuissimos fuisse

Quod § 78 Bakius 'Fabricio' priore loco delendum censet nec probo nec improbo. Potuit sane facile ab interpolatore ex posteriore loco repeti at offendere in nomine non possum, quod consulto adhibere potuit Cicero cum gravitate quadam et acumine dicens hoc loco

§ 93 nomina Gabinii et Pisonis interposita vim orationis mirifice frangere cursumque retardare dicit Pluygersius l. l. p. 135 itemque Kayserus iudicat. Non recte, puto. Certe minuitur quodam modo additis nominibus imago; attamen non venustas, sed audacia eius minuitur. Cui ita moderari paene debuit orator cum pergeret 'alterum haurire cotidie' sqq., quae dure ne dicam ridicule se applicarent omissis hominum significationibus.

§ 12 'Italiae' ante 'calles' deleri vult Paulius l. l. p. 327. At concinna oratio est, duo si extant genetivi, neque quod

paulo infra redit vox Italiae, offendere potest propter ipsam oppositionem, quae est inter totam Italiam et calles Italiae.

3.

§ 8. 'In quo collega sustinendo atque moderando si meam in illum indulgentiam . . . . laudare vere solebatis'.

'Collega' Eberhardus uncis inclusit. Quae vox si non adesset, certe non desideraretur, sed cum adsit suspicionem mihi non movet. Immo fortasse consulto collegae vocem repetiit Cicero, cum de indulgentia sua in Antonium loqueretur.

§ 13. 'Hunc igitur animum attulit ad tribunatum P. Sestius, ut quaesturam Macedoniae relinquam et aliquando ad haec propiora veniam — quamquam non est omittenda singularis illa integritas provincialis . . . verum haec ita praetereamus, ut tamen intuentes et respectantes relinquamus'.

Argutius hoc de loco Ortmannus l. l. p. 418 disputasse mihi videtur, cum dicit: 'im Zusammenhange des Textes sind die Worte (verum—relinquamus) ganz unstatthaft, weil man sie ja auf etwas bereits Erwähntes zu beziehen hätte; man kann doch nicht zu einer Sache auffordern, die bereits geschehen ist'. Quod utrumque concedo. Sunt verba illa referenda ad aliquid commemoratum iam verbis 'quamquam non est omittenda' sqq. At quae paucis illis verbis attigit Cicero, haec praeterire se optime dicere potest. An Ortmannus putat eas tantum nos res praeterire posse, de quibus ne verbum quidem dicimus? Itaque cum dicit 'praetereamus' orator, nondum praeteriit; potuit multa de Sestio, qui in provincia versatus esset, dicere, sed praeterire voluit, quare verbo tantum eas attigit. Cur igitur actum agere eum censeamus, ego non video. Recte sane in structura verborum offendit Ortmannus, sed nequaquam me iudice melius rem administravit cum sic dicit enuntiationem conformandam fuisse 'verum haec ita praetereamus, ut tamen intueamur et respectemus'.[1]) Verum sine dubio F. Schoellius vidit, qui verba 'ita praetereamus,

1) Nam cum ex participiis verba finita conformet, plus ponderis eis tribuit, quam par est. Qui intuetur, non praeterit, sed constitit; bene autem intuentes praeterire possumus.

ut' proscripsit. Ita sublata est offensio, quae est in molesta coniunctione illa 'ita praetereamus, ut . . . relinquamus', eodemque pacto maior tollitur offensio, de qua nemodum cogitavit, quamquam gravissima est. In verbis enim traditis 'verum' particula cum sana ratione pugnat. Recta haec est cogitatio: 'multa de eis rebus dicere possum et magna, verum haec praetereamus'; quamnam vero habes oppositionem, si legis: 'multa dicere possum et magna, verum haec ita praetereamus, ut tamen intuentes et respectantes relinquamus? Quo loco 'verum' adeo non quadrat, ut paene 'quare' expectemus. Nam haec rationi convenirent: multa dicere possum et magna, quae, cum nobis praetereunda sint, intuentes tamen et respectantes relinquamus. Itaque summo iure verba 'ita praetereamus ut' delebimus, quibus interpolator explicavit 'tamen intuentes et respectantes relinquamus', quod singularius dictum ei visum est.

§ 14. 'Si qui occulte a salute nostra dissentiunt, lateant; si qui fecerunt aliquid aliquando atque eidem nunc tacent et quiescunt, nos quoque simus obliti; si qui se offerunt, insectantur, quoad ferri poterunt, perferemus; neque quemquam offendet oratio mea, nisi qui se ita obtulerit, ut in eum non invasisse sed incucurrisse videamur'.

G. Wicherto et Weidnero, qui pro interpolato habebant verbum 'insectantur', cum Schroedero non assentior. Prorsus cum Madvigio facio, qui antequam illi de interpolatione cogitarent optime asyndeton expedivit sic disputans l. l. p. 446: 'se offerre', quod mediae est significationis ita tamen, ut sponte non casu occurrentes intellegantur, recte hoc loco ponitur adiecto altero illo 'insectantur'; asyndeton, quod hic in verbis est eiusdem paene significationis in brevi et concisa oratione infra § 22 in substantivis est: 'falsa opinione, errore hominum'[1]). Ceterum 'se offerunt' unum loco non respondet. Etenim gradatione quadam Cicero adversarios suos enumerat, quorum tria adfert genera: primum eorum, iram qui demussarent, alterum eorum, qui cum antea impugnassent, tum quiescerent, tertium

1) quamquam de hoc exemplo concedendum ei non esse post videbimus cf. pag.

denique eorum, qui ne tum quidem quiescerent, sed perseverarent in impugnando adversario. De his autem nihil significantius dicere potest quam 'insectantur'; 'se offerunt' nude positum parum dicit. Itaque alterumutrum si delendum foret, non 'insectantur' sed 'se offerunt' deleri iuberem. Sed omnino nihil delendum est, ut mea fert sententia. 'Se offerunt' ut optime opponitur verbis 'tacent et quiescunt', ita 'insectantur', quo illius verbi notio accuratius describitur, respondet verbis 'si qui fecerunt aliquid aliquando'.

§ 16 'Hanc taetram immanemque beluam, vinctam auspiciis, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum catenis, solvit subito lege curiata consul vel, ut ego arbitror, exoratus, vel,aut non nemo putabat, mihi[1]) iratus'.

Verba 'lege curiata' ex 'legum curiata' a Turnebo restituta Ortmannus l. l. p 418 interpolata censet, et quia additamentum illud turbet imaginem et quia superfluum fuerit Romanis tale quid dicere. Quod posterius etsi concedendum sit, tamen cum multa superflua dixit Cicero, tum nescio an hoc loco expectationi audientium non suffecerit orator, si solum dixisset 'solvit subito consul'. Quin verba intellexerint Romani, sane dubium non est, sed verba per se ipsa sunt consideranda. Etenim acerba quadam cum vi verba dicta sunt. Beluam vinctam auspiciis, alligatam more maiorum, constrictam legum sacratarum catenis, lege curiata solvit consul. Itaque lege curiata quasi auspicia, mos maiorum, leges sacratae sunt solutae. Soluta enim belua omnia ea nihil iam morata est. Ac si respicis quae proxime sequuntur, quae per complures deinceps paginas descripta sunt, nonne id ipsum Cicero innuere videtur: lege curiata illa leges solutas esse omnes? Turbatam imaginem ego non video, quare illorum verborum patrocinium non desero.

Eadem in paragrapho Paulium quoque impugno qui l. l. p. 329 in verbis 'ut non nemo putabat mihi iratus' verbum 'putabat', quod in P 'putare', in pW 'putaret' extat, ita in textum

1) Sic enim ego quoque legendum puto, quam lectionem cum Parisini scriptura 'miratus' tum totus loci conexus commendat.

falso irrepsisse putat, ut quis sui indicandi iudicii causa ad verba 'ut non nemo' adscripserit 'puto recte'. Quod non puto recte, sed artificiose ab illo excogitatum. Scholiasta Bobiensis adnotat: 'prudenter... non vult exerte conqueri de C. Caesare; et tamen querellam sapit ipsa dubitatio'. Sed vide, qualis sit dubitatio illa. Ipse enim Cicero non dubitat, aut certe non dicit se dubitare. Si dubitationem significare voluisset, non dixisset 'ut ego arbitror vel ... vel'; qui arbitratur, non dubitat. Nec dixisset 'ut ego arbitror', ubi pronomen ipsum oppositionem indicat, quae est inter suam et aliorum sententiam. Et quod rem conficit, id ipsum saepissime hac in oratione praedicat Cicero non fuisse sibi iratos potentiores illos sed putatos esse[1]). Itaque de Ciceronis dubitatione, quam profiteatur, cogitari nequit, sed dubitatio illa, de qua dicit scholiasta, in eo est, quod rem ipsam quasi in dubio relinquat, utrum sua an non neminis sententia vera sit: dubitatio igitur est audientium. Atque ita sane callide dicit. Contra si cum Paulio legimus 'vel, ut ego arbitror, exoratus, vel, ut non nemo mihi iratus' agitur de dubitatione Ciceronis quod ferri non posse demonstravimus. Esset enim tum 'iratus' me iudice cum 'non nemo' coniungendum neque facile cum Paulio ad 'nonnemo' ex 'arbitror' suppleveris 'arbitratur', quod sententiae, ut videbimus, non conveniret. Etenim miror, quod Paulius, quo est subtili ingenio, offendendum esse dicit in imperfecti tempore cum antecedat praesens, perfectum praebeat enuntiatio primaria. Quo quidem imperfecto nil poterat expressius dici; nam recessisse illos ab opinione sua, quam tum tenebant, significat imperfectum, contrarium praesens. Qua temporis mutatione quam eleganter et quam modeste Cicero indicet, utra sententiarum vera fuerit, quis est quin sentiat? Itaque adeo non est offendendum in imperfecto, ut contra unum hoc rationi sufficiat: quam ipsam ob causam non admittitur. Paulii ratio qua ad 'nonnemo' arbitrandi verbum supplet. 'Arbitratur' sane subaudiri potest, at non convenit in rem tempus praesens; convenit 'arbitrabatur', at subaudiri non potest. Illius

1) cf. §§ 15. 39. 40. 42. 46. 52.

enim duritiae exempla extant apud Ciceronem[1]), mutationem vero temporis in ellipsi per se iam satis dura exemplis Paulius vix probet.

§ 18. 'Alter unguentis afluens, calamistrata coma, despiciens conscios stuprorum ac veteres vexatores aetatulae suae, puteali et faeneratorum gregibus inflatus, a quibus compulsus olim, ne in Scyllaeo illo aeris alieni tamquam in[2]) fretu ad columnam adhaeresceret, in tribunatus portum perfugerat'.

Male mulcavit Ciceronem Ortmannus, cum l. l. p. 419 verba 'tamquam in fretu ad columnam' delevit, quia tum demum clara esset imago. At hoc est acumen ipsum facetiarum tollere, columnae dico vocem ambiguam. Nam fac Maeniam columnam illumque usum creditorum non extitisse, tamen imagine usus Cicero dicere potuisset 'ne in Scyllaeo illo aeris alieni tamquam in fretu ad columnam (scil. Rheginam) adhaeresceret'. Imago extat, acerbae desunt facetiae. Faceta fit locutio ideo, quod extat famosa illa columna Maenia, itaque vox columnae fit ambigua. Atque ob id ipsum profecto 'columnam' deleri nequit, ad quam neutrum, nec 'Maeniam' nec 'Rheginam', supplendum est. In tribunatus portum perfugerat, ne ipsi id accideret, quod in freto navigantibus saepe accidit, scil. ut ad columnam adhaeresceret[3]). Accedunt alia ad ea quae exposui. Primum non placet nude positum verbum 'adhaerescere'; dein si vere adscripsisset interpres 'tamquam in fretu ad columnam', profecto non 'Maeniam' addere potuit, ut putat Ortmannus, sed 'Rheginam'. Tum si omnino aliquis hunc locum additis verbis interpretari studuisset, certe haec fere addidisset: 'ad columnam Maeniam tamquam in fretu ad columnam Rheginam'. Verumenimvero si id ipsum deest, quod maxime interpretationis indiget, nonne ratione ac via progredienti probabilius videbitur omnino nihil

1) cf. Phil. II, § 10 'non tractabo ut consulem: ne ille quidem me ut consularem'. Alia multa (cf. Naegelsbachium, Draegerum) nihil contra probant. Ceterum de ellipsi cum Paulio certamen non ineo; neque enim hac potissimum re nixus eum hoc loco impugno, sed quod omnino violentior et quaesitior ratio eius videtur. Ego si de 'putabat' ex corrupto 'putare' emendando dubitarem, praeferrem lectionem P[2] 'putaret' ac nescio an modus potentialis praeteriti optime sententiae respondeat.

2) 'in' praepositionem M. Seyffertus delevit; coniunxit 'in Scyllaeo fretu' ni fallor, neque recte ita coniunxit.

3) deleri possent verba 'in fretu' quae nescio an turbent imaginem eiusque vim imminuant; attamen pro certo hoc affirmare nolim.

explicatum esse, quam explicationem profectam esse ab interprete satis antiquo?

§ 19. 'Nam quid ego de supercilio dicam, quod tum hominibus non supercilium sed pignus rei publicae videbatur? Tanta erat gravitas in oculo, tanta contractio frontis ut illo supercilio † antuus ille niti tamquam vade videretur'.

Locus celebratus est atque sane pessime corruptus. Offensiones omnes, quibus haec verba laborant, exposuit Bakius l. l. p. 62 sqq., qui totam enuntiationem 'tanta erat — videretur' interpolatori tribuit. Quem quidam omnino, quidam ex parte secuti sunt. Coniecturas fere omnes, quas viri docti excogitavere Hertzius enumeravit, qui l. l. p. 38 sqq. uberrime hoc de loco desperato disputat. Ipse Richterum putat rectam viam monstrasse emendandi pro 'antuus' legentem 'anticus', quamquam concedit hac coniectura acquiescere nos non magis posse quam sua ipsius 'anticus cos.'. Sed nescio, an alia tamen sit via, ad quam F. Schoellius me perduxit, qua insistentes cruce hunc locum liberemus. Interpolatio utique minus verisimilis videtur ob 'tamquam vade' verba satis exquisita et per Probi testimonium comprobata, eoque minus de ea cogitare licet, quo corruptiora haec verba perhibentur. Atque summa offensio Schoellio inesse videtur in verbo 'videretur' post 'videretur' et 'videbatur' in eiusdem § clausulis recurrente. Iam vero reputandum est 'vade' a Probo allatum desiderari in codicibus: quod non tam ante 'vide'[retur] intercidisse quam sic corruptum putat coniciens 'ut illo supercilio antuus (anticus?) ille niti tamquam vade reretur (vel 'crederetur'). Sed praeterea cogitari posse de verbis 'illo supercilio' hoc loco eliminandis, ut quae ad 'supero illo' ante corruptum proprie pertineant, praesertim cum Probus 'vultu tamquam vade' testetur. Habemus igitur Schoellium si sequimur: 'ut † antuus ille niti vultu tamquam vade reretur'. Restat difficultas quae inest in 'antuus'. Atque iam ut non certum ita probabile mihi videtur in verbo 'antuus' latere illud 'vultu' per Probum probatum, quod quomodo corruptum extiterit, iam non scimus. Legendum igitur esset: 'tanta erat gravitas in oculo, tanta contractio frontis ut vultu ille niti tamquam vade reretur', quae emendatio loci difficillimi velim tam sit vera quam speciosa.

§ 29. 'hoc unum habet proprium, ut ex urbe expulerit, relegarit . . .'

'Relegarit' Kochius et Eberhardus deleverunt, quod recte Schroederus improbat. Cum notione, quae non prorsus eadem est illorum verborum, tum contentione oratoria quae hoc loco extat 'relegarit' satis firmatur[1]).

§ 33. 'ne isti quidem quos legatos non modo nullo senatus consulto sed etiam repugnante senatu tibi tute legasti?'

'Legatos' I. Fr. Gronovio, Madvigio aliis suspectum videbatur. Quod locutionem ipsam attinet, extat eadem in Vat. § 35 'ut legatos . . . legarentur'. Cur alieno loco 'legatos' positum esse atque orationis formam corrumptere contendat Madvigius, ego non video. Atque quod ille dicit 'isti quos' ita dici, ut appareat Ciceronem nomen ipsum 'legatorum' illis vix concedere, hoc argumentum contra Madvigium vertendum est. Nam etiam despicatius dicit Cicero, si nomen legatorum eis tribuit, quam si nihil dicit: atque hac si luce rem illustramus, nonne ipsa haec figura irrisionis cuiusdam augendae causa consulto videtur quaesita esse?

§ 39. 'Quos homines, si ... vi armisque superassem, non verebar, ne qui aut vim vi depulsum reprehenderet aut perditorum civium vel potius domesticorum hostium mortem maereret'.

Verba 'vel potius domesticorum hostium' Kayserus delevit, quod in scholiis omissa sunt. Sed hac re nihil probatur. In scholiis enim multa saepissime omissa sunt, ita ut appareat eum, qui posteriore tempore lemmata ad scholia scriberet, non id egisse, ut integrum textum praeberet, sed ut, quoad eius fieri poterat, ea tantum verba scriberet, quorum scholium continebat explicationem; quo studio ductus multa omisit vel etiam mutavit vel aliena addidit[2]). Itaque temerarium est ex ea re aliquid concludere, nisi accedunt alia. Offensionem vero illa verba praebent nullam; contra cur haec potissimum omissa sint, bene intellegitur. Correctionem

1) quod eadem in paragrapho traditur: 'quae mihi cum fratre cum patre eius erat', non agitur de interpolatione sed de oscitantia librarii.

2) cf. scholia ad. §§ 40. 47. 103. 113. 132, de quibus vide Paulii disput. pag. 329 sqq.

enim oratoriam illam qui lemmata scripsit ad suam rem sane nihil facere suo iure putabat. —

§ 40. 'ex quibus unum habere exercitum in Italia maximum; duo qui privati tum essent et praeesse et parare, si vellent, exercitum posse idque facturos esse dicebat'.

Offendit in 'praeesse' F. C. Wolffius et coniecit 'praesto esse'. Ernestius, Schuetzius alii 'praeesse' deleverunt. Sed neque coniectura neque violentiore remedio opus esse recte videtur demonstrasse Ortmannus l. l. p. 420.

§ 42. 'coniuratorum copias veteres et effusam illam ac superatam Catilinae importunam manum novo duce et insperata commutatione rerum esse renovatam'.

Nihil ego cum Halmio aliis his in verbis censeo mutandum esse. Nam quod 'ac superatam' Ernestius, Schuetzius, Muellerus deleverunt, hoc idcirco fecerunt, quod 'fusam' scribendum esse de Gulielmi coniectura sibi persuaserant; atque 'fusam ac superatam' ne ego quidem probarem. Sed Parisini scriptura retinenda est. Nam cum 'superari' non idem sit quod 'deleri', accidere et potuit et saepe accidit, ut copiae quae 'superatae' erant, post cladem essent 'effusae'. Atque effusas dux si collegit, certe denuo 'importunae' fieri possunt. Quod miror Orellium negare, cum dicit 'fusam' manum iam nemini importunam esse posse. Sane non est, sed fieri potest: quod ipsum legimus in eis quae sequuntur 'novo duce et insperata commutatione rerum esse renovatam'.

§ 53. 'Sed ut revertar ad illud, quod mihi in hac omni est oratione propositum, omnibus malis illo anno scelere consulum rem publicam esse confectam, primum illo ipso die qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus, cum ego me e complexu patriae conspectuque vestro eripuissem et metu vestri periculi, non mei, furori hominis, sceleri, perfidiae, telis minisque cessissem, patriamque, quae mihi erat carissima, propter ipsius patriae caritatem reliquissem; cum meum illum casum tam horribilem, tam gravem, tam repentinum non solum homines, sed tecta urbis ac templa lugerent, nemo vestrum forum, nemo curiam, nemo lucem adspicere vellet: illo inquam, ipso die, die dico? immo hora atque etiam puncto temporis eodem mihi reique publicae pernicies, Gabinio et Pisoni provincia rogata est'.

Duo viri docti hoc loco nimii fuerunt. Primum verba 'qui mihi funestus fuit, omnibus bonis luctuosus' Eberhardo quodammodo suspecta videntur collatis § 27 verbis 'o diem illum, iudices, funestum senatui bonisque omnibus rei publicae luctuosum'. At hoc uno argumento nihil probari ipse sentit. Immo refellendum est, nam accuratius interpolator memor illius loci exscripsisset, et quam maxime discrepant loci, cum § 53 dictum sit 'mihi funestum' § 27 'mihi gloriosum'. Itaque quae concinunt, casu concinunt, non interpolatoris studio.

Speciosa prima obtutu coniectura est Paulii, qui l. l. p. 327 verba 'mihi reique publicae pernicies' delevit. Non solum enim debilitari videntur insequentia ad quae quam maxime rhetorica arte animos audientium Cicero attendit, sed ne recte quidem ita dicere videtur. Sunt enim duae res, quas uno eodemque die factas esse dicit orator. Atque alteram multis verbis multa cum arte et vi postquam exposuit, pergit: 'illo, inquam, ipso die ...' Quid iam aliud afferre potuit nisi unam alteram rem? At unum Paulius non respexit. Non enim Cicero simpliciter dicit 'illo ipso die mihi reique publicae pernicies, Gabinio et Pisoni provincia rogata est', in quo ego quoque offenderem, sed dicit: 'illo, inquam, ipso die, die dico? immo hora atque puncto temporis eodem'; atqui puncto temporis eodem et omnia ea facta esse, quae antea uberrime exposuit, et Gabinio Pisonique provinciam rogatam esse — hoc si dixisset, ridicule dixisset. De ea sane quae omnino inest in locutione illa hyperbole rhetorica iam non agitur; ea tum etiam valet; sed antecedentia si legis, ubi tecta et templa lugent, concedes satis inepte ac ridicule Ciceronem dicturum fuisse eodem puncto temporis alterum quoque esse factum. Itaque temporis exaggerationem cum adhibuisset mutato consilio periodi repetiit illud atque acerrime duo inter se opponit.

§ 59. 'qui et ipse hostis fuit populi Romani et acerrimum hostem in regnum recepit, qui conflixit, qui signa contulit, qui de imperio paene certavit, regnat hodie'.

'Qui conflixit' pro glossemate habet Karstenus l. l. p. 6 sq. sed hoc loco velut § 81, ubi 'quid cogitare' pro glossemate habet, expungenda censet verba, quae frigeant et abundent, de qua re plerumque anceps est iudicium. Rectius fortasse illo loco

verba 'qui conflixit' et 'qui signa contulit' locum mutare iussisset.

§ 69. 'Quae cum res iam manibus teneretur, et cum consules provinciarum pactione libertatem omnem perdidissent, qui, cum in senatu privati, ut de me sententiam dicerent, flagitabant, legem illi se Clodiam timere dicebant; cum hoc non possent iam diutius sustinere, initur consilium de interitu Cn. Pompei'.

Implicatior est periodus, ut nonnulli etiam hic de interpolatione cogitaverint. Atque Eberhardum quidem, qui ferro sanavit, verbis non refuto. Delevit ille verba 'et cum consules' usque ad 'flagitabant', quae verba putat interpretamentum esse eorum, quae antecedunt 'quae cum res iam manibus teneretur'! Hoc qui factum sit ipse explicet velim. Atque verba 'et consules — perdidissent' servari potuisse dicit, nisi impedisset 'illi' pronomen. Ergo, credo, totam potius enuntiationem quam pronomen delebimus, quod, si esset interpolatum, quomodo ortum sit, facillime intellegeretur.

Lenius succurrere loco Ortmannus studuit l. l. p. 422 sq. cum scripsit 'quae cum res iam manibus teneretur et [cum] consules cum provinciarum pactione libertatem omnem perdidissent — qui cum . . . dicebant — [cum] hoc non possent iam diutius sustinere: initur consilium de interitu Cn. Pompei'. Ita dilucidiorem periodum Ortmannus effecisse sibi visus est. Tamen suam ut intellegamus sententiam, ipse sensit opus esse ut verba vertat. Nam cum antecedat 'cum' causale, alterum 'cum' concessivum vix quisquam sentiet qui audit; atque insequitur statim tertio loco 'cum', cuius coniunctionis significationem haberemus ter deinceps mutatam. Ultro illud 'non possent diutius sustinere' tanto spatio distat a coniunctione sua, ut, a quo pendeat, nemo iam sentiat, praesertim cum ipse Ortmannus interruptam censeat periodi constructionem interposita enuntiatione 'qui cum . . . dicebant'. Ita eleganter certe non dixisset Cicero. Contra facile intellegimus, cur illud 'cum' ante 'hoc non possent' repetiverit, corruptelam quomodo ortam esse Ortmannus sibi fingit minus intellegimus. Ostendit Cicero, cur per vim consules difficultatibus quibus obstricti erant se extrahere conati sint. Communem omnium bonorum impetum diutius sustinere non poterant; aliquid agere coacti erant, nam res

manibus tenebatur; nec tamen id facere potuerunt, quod ab eis omnes postulabant, cum provinciarum pactione libertatem ex suo arbitrio agendi perdidissent — nihil ergo restabat, nisi ut omnium difficultatum auctorem tollerent. Qua in depingenda consulum condicione cum enuntiationem illam relativam 'qui cum . . . dicebant' liberius antecedentibus adnexisset, quasi oblitus ineuntis periodi totam condicionem breviter comprehendit orator — 'cum hoc non possent iam diutius sustinere: initur consilium' sqq. Atque certe elegantior est ἀνακολουθία, quae quomodo orta sit, perspicuum est, quam periodus qualem Ortmannus consuit.

Itaque cum Halmio, Madvigio aliis in tradita scriptura acquiesco, ac ne 'illi' quidem me offendit, quod recte defendit Madvigius l. l. p. 468[1]).

§ 76. 'caedem in foro maximam faciunt universique destrictis gladiis et cruentis in omnibus fori partibus fratrem meum, virum optimum, fortissimum meique amantissimum oculis quaerebant, voce poscebant. Quorum ille telis libenter in tanto luctu ac desiderio mei non repugnandi sed moriendi causa corpus obtulisset suum, nisi suam vitam ad spem mei reditus servasset'.

Temere Bakius l. l. p. 92 'fortissimum meique amantissimum' et Ernestium secutus 'in tanto luctu ac desiderio mei non repugnandi sed moriendi causa' interpolatori tribuit[2]).

Dicit de priore loco nihil ad rem pertinere amorem: sed ob id ipsum, quia Ciceronis amantissimus erat frater, quaesitus est ab illis; quem si Ciceroni inimicus fuisset, certe non quaesivissent.

Atque de altero loco miror, quomodo talem Bakius sibi fingat ortam esse interpolationem. De hac re nempe nihil dixit, de offensione nihil nisi hoc: inepte dici 'corpus telis obicere repugnandi causa'. Quod si concedendum esset, quamquam non est, tamen nihil probaret. Nam si per se illud dici non posset, nondum sequeretur, ut etiam hoc loco ferri non posset, ubi non

1) Quod si quis minus probet, non multum refert, cum ad totam quaestionem nihil pertineat, num interpolatum sit 'illi' necne.

2) 'in tanto luctu ac desiderio mei' servavit Kayserus.

per se est positum sed oppositum alii rei — 'non repugnandi sed moriendi causa'; quae verba recte confirmari dicit Schroederus verbis 'luctu ac desiderio mei'.

§ 83. 'Qui cum causam civis calamitosi, causam amici, causam bene de republica meriti, causam senatus, causam Italiae, causam rei publicae suscepisset . . .'

Non probo quod Eberhardus vocem 'causam' etiam ante 'bene de re publica meriti' repetitam delevit. Quae si deesset nihil sane desideraremus, sed cum sit tradita, non est, cur in ea offendamus. Immo optime respondet gradiationi, cuius parum rationem habere videtur, qui deleta illa voce duo membra in unum contrahit. In eo enim offendendum non esse — quod movisse Eberhardum videtur — quod, cum primum dictum sit 'civis calamitosi' deinde sequatur 'amici' sine adiectivo: hoc insequentia membra demonstrant eadem sine adiectivo posita. Praeterea similiter verbum cumulavit Cicero § 119.

§ 84 sq. 'Pulsi nos eramus, non omnino ista manu sola, sed tamen non sine ista: vos taciti maerebatis. Captum erat forum anno superiore aede Castoris tamquam arce aliqua a fugitivis occupata: silebatur'.

Verbo 'anno superiore' cum Schroedero contra Kochium et Eberhardum defendo, qui idcirco delenda ea esse putant, quod iam ad 'pulsi nos eramus' addi debuerant. At his verbis non pulsum esse, sed pulsum fuisse in exilium Cicero significat; non de semel facto agitur, sed de statu, quo tum utebatur i. e. exsilio. Itaque, ut recte monuit Schroederus, 'pulsi eramus' longius temporis spatium significat, atque plus annum Cicero exsulavit; quare 'anno superiore' ad illa verba addi non potuit; potuit ad verba 'captum erat forum'.

§ 90. 'Quomodo igitur hoc in genere praesidii comparati accusas Sestium cum idem laudes Milonem?' An qui sua tecta defendit, qui ab aris focis ferrum flammamque depellit, qui sibi licere vult tuto esse in foro, in templo, in curia, iure praesidium comparat: qui vulneribus, quae cernit cotidie toto corpore, monetur, ut aliquo praesidio caput et cervices et iugulum et latera tutetur, hunc de vi accusandum putas?'

Nihil hac in paragrapho delendum est, quamquam duae coniecturae a viris doctis prolatae sunt.

Pluygersius enim assentiente Kaysero induxit verba 'praesidii comparati'; Ortmannus l. l. p. 425 'iure praesidium comparat'.

Erravit Pluygersius: nam non omnino de genere agitur, in quo accusetur Sestius, sed de genere praesidii. Hoc enim ipsum inculcat orator, num accusator, cum Milonem laudet, aliud putet praesidii genus fuisse Milonis, aliud Sestii. Itaque de praesidii genere agitur atque hoc quam fuerit necessarium addi a Cicerone ipse Pluygersius nescius ostendit.

Erravit Ortmannus: nam fugit eum distinctionem illam iam in priore enuntiato indicatam hanc quoque in enuntiationem patere, ita ut verbis 'qui sua tecta . . . comparat' praesidium Milonis significetur quod 'iure comparatum' esse concedentem facit Cicero accusatorem, quippe qui 'Milonem laudet', insequentia autem aperte ad Sestium spectare, quem hoc genere interrogationis eo magis praesidio egentem Cicero significat.

§ 91. 'Tum res ad commune mutilitatem, quas publicas appellamus, tum conventicula hominum, quae postea civitates nominatae sunt, tum domicilia coniuncta, quas urbes dicimus, invento et divino iure et humano moenibus saepserunt'.

'Moenibus saepserunt' interpolationem esse ne Ortmannus quidem, qui l. l. p. 425 hanc innuit sententiam, satis credit. Atque quod scribit: 'Man möchte also bei der Vermuthung Madvigs stehen bleiben, der hinter nominatae sunt ein instituerunt einsetzt. Ganz schön so, aber ob auch sicher? Jede Ausfüllung einer Lücke bleibt problematisch, während Streichungen sich meist mit Sicherheit machen lassen', respondendum est hoc ita in universum prolatum verum non esse; illud ita in censum omnino non venire, ut vult Ortmannus. Lacuna expleta sane nunquam fere res ad certum iudicium perducitur, sed aliud est, num lacuna omnino statuenda sit. Qualis hoc loco non extat, ubi 'instituerunt' si addimus, plane corrumpimus sententiam; nam iam priora verba 'tum res — nominatae sunt, instituerunt' accuratius tantum circumscribunt illud 'unum in locum congregarunt', extrema vero verba 'invento et divino iure et humano (scil. humano, non civili) saepserunt' inepte ad 'urbes' modo adplicantur, cum latius pateant. Denique concinnitas tollitur

membrorum sententiarumque. Restat sane offensio in verbis 'invento et divino et humano iure moenibus saepserunt', quam male Bakius sustulit adiecto 'tamquam' (Ravius 'ut'). Quare nescio an recte F. Schoellius 'moenibus' pro glossemate habeat ad 'saepserunt' adscripto, quod ipsum opponitur verbis 'neque naturali neque civili iure fusi per agros ac dispersi vagarentur'. Ceterum cf. pro Caecin. § 75 'haec iure civili saepta sunt'.

§ 95. 'Ille, qui monumenta publica . . . incendit, qui stipatus semper sicariis, . . . qui et peregrinam manum facinorosorum concitavit et servos ad caedem idoneos emit . . . , volitat aedilis, accusat eum, qui aliqua ex parte eius furorem exsultantem repressit'.

'Idoneos' delevit Bakius, quod ex ignorata constructione ortum putat. Qua in re non magis cum eo fecerim quam Kayserus alii, neque unus ero, qui neget 'servos ad caedem idoneos' esse 'servos idoneos qui caederentur', quod contendit Bakius. Haec me offendit offensio Bakii, quae nulla videtur; alia non adest. Nam quod ad 'ignoratam constructionem' attinet, Cicero dicere potuit et 'servos ad caedem emere' et 'servos ad caedem idoneos emere'. Atque posterius eo fortasse commendatur, praeterquam quod traditum est, quod, ita si Cicero dicit, cogitare videtur ad illam caedem ne servos quidem omnes idoneos fuisse.

§ 102. 'Te id quod multi invideant multique expetant inscitia est Postulare nisi laborem summa cum cura ecferas'.

Non offendendum est in 'te' illo, nam et in Accii versibus et hoc in loco Ciceronis optime extat atque eam ipsam ob causam, qua extare non posse Wesenbergius contendit. Postulat ille, ut haec quoque universe moneat orator; at ipsa secunda persona universe dicit eo magis, cum de universa omnino agatur sententia, ubi secunda persona vel maxime locum habet. Itaque iure Halmius in editione critica uncas potius quam pronomen delevit.

§ 105. 'Qui autem adversabantur ei generi, graves et magni homines habebantur; sed valebant in senatu multum, apud bonos viros plurimum: multitudini iucundi non erant' sqq. 'Sed' non delendum puto, ut voluerunt Doeringius, Hirschfelderus; nam qui interpolatum sit nullo modo perspicitur.

Itaque cum tradito loco ferri non possit assentior cum Paulio (l. l. p. 322) Koechlyo, qui 'sed' particulam ante 'multitudini' transposuit, ubi optime locum habet.

§ 106. 'Nunc, nisi me fallit, in eo statu civitas est, ut si operas conductorum removeris omnes idem de re publica sensuri esse videantur'.

'Conductorum' Madvigio aliis glossema visum est. Negat Madvigius latine dici posse 'operae conductorum'. At hoc contendit ille ex mera opinione. Halmius enim satis multos locos attulit, ubi 'operae' cum tali genetivo coniunctum extat: Verg. Aen. I, 399; Prop. III, 9, 25; ex ipso Cicerone: pro dom. 79 'operis egentium — servorum'; Varr. de r. r. I, 17, 2. Addo locum Ciceronis in Verr. II, 147 'quantum paucae operae fabrorum'. Vana igitur offensio illa est Madvigii.

§ 117. 'Quid populus Romanus sentire se ostenderet utroque in genere declaratum est'.

Verba 'sentire se ostenderet' alii pleonasmum [1]) vocant, alii consulto putant a Cicerone dicta esse, ut eo acrius verbis extolleret, gestivisse populum, quid sentiret ostendere. Improbat traditam scripturam Paulius et verba 'declaratum est' in margine explicata esse putat verbis 'se ostendit'. Tum excisa littera 't' verbi 'sentiret' glossema in textum irrepsisse 'ein wenig den Umständen accommodirt'. Quod artificium mihi non magis placet quam Hertzio [2]). Insuper quae contra traditam scripturam protulit Paulius l. l. p. 329 vituperanda sunt Scribit enim 'schwerlich darf man Cicero zumuthen, für eine an und für sich schon „klar dargelegte" (declaratum est) Gesinnung noch zwei besondere Bezeugungen zu berichten'. At quae sunt duae quas dicit significationes? num 'sentire' est 'significare'? Itaque unam habemus significationem (ostenderet) neque est, cur maiorem vim atque auctoritatem, quam, cum ita dicat, orator populo tribuit, nos populo detrahamus.

---

1) cf. in Verr. IV, 1 'deinde fortasse non magno opere quaeretis, quo id nomine appellandum putetis', et alia multa. Cf. Vahlenum in comment. philol. in hon. Th. Momms. p. 664 sq.

2) l. l. p. 50.

§ 140. 'Atque hunc tamen flagrantem invidia propter interitum C. Gracchi semper ipse populus Romanus periculo liberavit'.

'Semper' delevit K. F. Hermannus. Atque verum est mire illud positum esse neque quid sibi velit bene intellegi posse. Scimus L. Opimium accusatum apud populum a. Q. Decio tribuno plebis, quod indemnatos cives in carcerem coniecisset, absolutum esse. Hoc sine dubio spectat orator, sed hoc semel factum est. Illo cum liberavit periculo populus nec tamen hanc ob causam dici potest semper eum liberasse. Videtur insuper vox 'semper' verbis 'ipse populus Romanus' aliquid detrahere et in se ipsum conferre eius ponderis, quod illis verbis tribuit orator. Hae sane sunt offensiones quarum priorem saltem nemo infitiabitur. At eiusmodi natura est prioris offensionis, quae gravior est, ut etiam interpolatori tribui verbum suspectum vetare videatur. Quare si est delendum, haud ita improbabilis est coniectura Eberhardi, qui ex addito 'Sempr.' (i.e. Sempronio) fortasse ortum esse illud 'semper' dicit.—At quodammodo defendi potest 'semper', non quidem ex Orellii ratione quod L. Opimius per totum decennium intra annos 633—643 quotiescunque ab inimicis eius salus temptaretur a populo defensus sit, sed cum oratorie illud adiectum esse statuimus, cum Halmio. Atque ita ut statuamus, cum totus conexus rerum, tum insequentia nos commovere possunt Monuit Cicero adolescentes, ne ipsius casu deterrerentur, sed uti pro populo Romano patriaeque gloria semper laborarent; non enim populum esse, qui homines de se bene meritos talibus implicaret casibus, sed paucorum invidiam. Sic etiam in insequentibus dicit 'per populum tamen ipsum recreati sunt atque revocati'. Atqui hoc ipsum Decii exemplo inculcat non populi iniquitate sed alius iudicii procella i. e. iudicibus Gracchanis illum cecidisse. Itaque cum hoc ei maximi esset momenti, populum, pro quo uti laborent adolescentes admonet, ingratum nec fuisse nec fore illud 'semper' sane ad extollendam sententiam oratorie addere potuit. Cuius exaggerationis exemplum quod egregie ad hunc locum quadrat extat apud Horatium: sat. I, 5, 29. 'soliti', quamquam semel factum erat, et in ipsius Sestianae § 67 'sanguine suo saepe servasset' cum de uno vulnere constet.

Quae cum ita sint, iudicio certe non carere existimabitur, qui 'semper' illud retinuerit. —

4.

§ 2. 'Ego autem, iudices, qua voce mihi in agendis gratiis commemorandoque eorum, qui de me optime meriti sunt, beneficio esse utendum putabam, ea nunc uti cogor in eorum periculis depellendis, iis potissimum vox haec serviat, quorum opera et mihi et vobis et populo Romano restituta est'.

Periodus haec sicut tradita est ferri nequit. Sed ne addita coniunctio[1]) quidem loco medetur, quippe quae satis molestam efficiat periodum; neque causam adferunt verba inde a '*quoniam* qua voce' cur eis potissimum vox haec serviat, sed circumscribunt sequentia vel circumscribuntur eis quae sequuntur. Dein ne quadrat quidem sententia periodi, quae illo additamento efficitur. Vehementissime invectus est orator in eos qui omnia pervertissent. Plane p e r v e r s a omnia esse ostendit, quod ut probet ultimo loco id quoque commemorat: qui ipsum restituerint, eos sibi nunc defendendos esse. Hic vero sensus, qui postulatur[2]), ipse pervertitur addita 'quoniam' vel simili particula. Ita enim non diserte neque designate orator premit contrarium illud: qui bonos defenderint, imprimis Ciceronem, nunc ipsos defendendos a pessimis esse, cum exeat periodus in verba ea 'iis potissimum vox haec serviat' sqq.: debilis sane exitus orationis quam adeo ab initio sentimus altam atque elatam esse. Verum certe Bakius vidit, qui verba 'iis potissimum vox haec serviat' ut interpolata delevit. Ita non in media periodo sed in extrema sententia finienda est et ea est, quam Madvigius quoque desideravit. —

§ 10. 'Non recito decretum officio aliquo expressum vicinitatis aut clientelae aut hospitii publici, aut ambitionis aut commendationis gratia'.

Diverse interpretati sunt viri docti verba 'aut ambitionis aut commendationis gratia'. Orellii interpretationem „'gratia' i. q. 'causa, ergo' factum, quo Sestium in aliquo honore petendo adiuvarent aut quomodocunque commendarent populo vel poten-

1) Halmius 'quoniam' post 'iudices' inseruit, alii aliud.

2) postulat cum Madvigius quoque, cum dicit sententiam in 'depellendis' finiendam esse.

tioribus" Halmius recte refutavit[1]); nam nihil aliud Capuani decreto suo efficere voluerunt, nisi ut Sestium iudicibus commendarent. Ita igitur verba intellegenda sunt, ut Halmius praeeunte Ferratio intellexit: non recito decretum, quod sit factum a Campanis, ut Sestii gratiam sibi conciliarent aut semet ipsos ei commendarent. At quomodo verba ea cum antecedentibus cohaerent? Duo habemus enuntiati membra; prioris genetivi a voce 'officio', posterioris a 'gratia' pendent; atque in priore membro extat participium, in posteriore deest, nec tamen deesse potest, cum membra aeque conformata non sint Illud enim Orellio aliisque non concedo, quod dicunt 'factum' facillime per zeugma elici posse ex verbo 'expressum'. Dein in verbis 'aut ambitionis aut commendationis gratia' particulas 'aut — aut' sibi respondere Pluygersius intellexit, nam ita cum intellegeret, prius 'aut' delevit[2]); non igitur duo illa membra agnovit, sed 'ambitionis aut commendationis gratia' ut unum arte cum antecedentibus coniunxit, id quod ex argumentatione sua emergit. Id vero fieri nequit; nam decretum, quod ambitione aut commendatione expressum est, non est expressum o f f i c i o aliquo, sicut vicinitas, clientela, hospitium publicum officium quoddam continent; haec igitur inter se pugnant.

Itaque restat, ut priore 'aut' tota membra, posteriore 'aut' verba duo inter se coniuncta esse censeamus; ita autem usum particulae, quae quater redit, semel commutatum esse ego quidem credere non possum. Quod tamen si ferremus, restaret prior offensio. Itaque hac in re et antea nesciens assensus sum et nunc assentior Ortmanno, qui verba 'aut ambitionis aut commendationis gratia' ut falsum interpretamentum delevit[3]).

§ 22. 'nequam esse hominem et levem et falsa opinione errore hominum ab adolescentia commendatum sciebam'.

Pluygersius l. l. p. 322 'falsa opinione' pro glossemate habet. Halmius 'errore' spurium censet[4]). Verum Ortmannum vidisse

1) comm. lat. pag. 98.

2) l. l. p. 351.

3) l. l. p. 418.

4) cum antea traditam scripturam defenderit; sed iure recessit ab explicatione sua: 'falsa opinione quae errore nata est'.

arbitror, qui nihil nisi 'opinione' scripsisse putat Ciceronem[1]), 'falsa' atque 'errore' duplex suspicatur interpretamentum esse librarii. Offendit sane in verbis traditis cum tautologia tum insolentius asyndeton. Accedit ad firmandam suspicionem, quod in § 21 verba 'hominum opinione' ante 'nobilitate ipsa, blanda conciliatricula, commendatum' quae per se suspecta sunt[2]), ex hoc loco illuc ab interpolatore desumpta esse verisimillimum est[3]).

§ 24. 'Foedus fecerunt cum tribuno pl. palam, ut ab eo provincias acciperent, quas ipsi vellent, ea lege, si ipsi prius tribuno pl. afflictam et constrictam rem publicam tradidissent: id autem foedus meo sanguine ictum sanciri posse dicebant'.

Recte offendit in his verbis Pluygersius.

„Foedus enim sanguine ictum i. e. caesis hostiis consecratum nullo praeterea modo sanciri potest: nam fusus hostiae sanguis foederis sanctio est. Orator rem ordine proposuit: primum inter consules et tribunorum pl. de pactione convenerat, tum de sollemnibus foederis deliberant et circumspiciunt, quo id sanguine possint sancire. In vulgata lectione foedus Ciceronis sanguine ictum nova res est, quae subito proponitur cuiusque mentio in superioribus non satis praemunita est.“

Haec rectissime disputavit ille; quamquam aliud etiam animadvertendum est. Fac enim foederis Ciceronis sanguine icti mentionem in superioribus sat praemunitam esse, quid tandem vellent sibi verba 'id foedus — sanciri posse putabant'? Debebat res afferri, qua sanciri posse putarent. At nullam esse Pluygersius recte monuit nisi ipsum Ciceronis sanguinem: hoc sane sanciri foedus posse illi putabant Itaque omnia bene se habent, si tollis 'ictum' illud, aut si, qua ratione corruptela facilius explicatur, cum Pluygersio 'sanciri' tollis ut ex interpretamento infinitivi 'ici' ortum, qui restituendus sit[4]).

---

1) l. l. 419. — Ceterum cf. § 78 'opinione mortis'.

2) cf. quae hoc de loco exponuntur in cap. III.

3) similiter ac factum suspicor in § 21 ex § 22; § 29 ex § 30; § 85 ex § 86 aliis locis; de quibus disseritur in cap. III.

4) recte Eberhardus locum in Pis. § 28 in comparationem vocat; 'foedus, quod meo sanguine iceras, frangere noluisti', sed quod 'clam' pro 'ictum' coniecit, erravit.

§ 26. 'Hic subito cum incredibilis in Capitolium multitudo ex tota urbe cunctaque Italia convenisset, vestem mutandam omnes meque etiam omni ratione privato consilio, quoniam publicis ducibus res publica careret, defendendum putarunt'.

Verba sicut tradita sunt non impugno, nam ipsa se impugnant. Koechlyi transpositio 'omni ratione etiam privato consilio' quamvis speciosa refutatur tamen eo, quod extrema ratio non privatum consilium sed vis erat, quod recte monuit Eberhardus. Atque mihi quoque 'omni ratione' glossema videtur esse eius, qui, cum iam privato consilio defenderent Ciceronem, omnes rationes adhibitas esse arbitratus id animadvertendum sibi sumpserit. Apte omnia procedunt, si — accepta Madvigii coniectura — legimus 'vestem mutandam omnes meque iam privato consilio, quoniam publicis ducibus res publica careret, defendendum esse putarunt.

§ 27. 'Hac mutatione vestis facta tanto in luctu civitatis omitto, quid ille tribunus . . . fecerit'.

Hoc quoque loco Eberhardum verum vidisse arbitror[1]) qui verba 'hac mutatione vestis facta' inclusit. Aperte glossema sunt ad verba 'tanto in luctu' additum collatis § 32 verbis 'sive illa vestis mutatio ad luctum valebat'. Nam sive sententiam sive spectaveris structuram, non bene intelleges, quem qualemque locum habeant verba illa in enuntiatione. Deinde iam taedium movet eadem res etiam atque etiam repetita. Nam proxime antecedunt, '. . . mutasse vestem . . . mutatio . . . mutata veste . . .', post quae iteratum 'hac mutatione vestis facta', si quis contendit nimium esse, nimius ipse vix videbitur. Atque ne unam quidem hanc offensionem esse vidimus. Itaque hanc „vestem“ exuamus Ciceroni, ipse ne sit obsitus pannis[2]).

§ 34. 'nullus erat senatus, nihil reliqui magistratus: unus omnem omnium potestatem armis et latrociniis possidebat, non aliqua vi sua, sed cum duo consules a re publica provinciarum

---

1) Assentitur etiam Karstenus l. l. p. 5.

2) Similiter, ut hoc statim addam, in § 32 'squalébat' per 'vesta mutata' explicatum esse iure monet F. Schoellius.

foedere retraxisset, insultabat, dominabatur, aliis pollicebatur, terorre ac metu multos, plures etiam spe et promissis tenebat'. Verba 'aliis pollicebatur' Pluygersius delevit, ad cuius sententiam postea ipse Halmius se convertit. Ego quoque ea verba delenda censeo. Paulii certe coniectura, ex qua pro 'dominabatur' substituit 'aliis minabatur', probanda non est. Falsa enim ille opinione ductus de coniectura cogitavit 'dominabatur' ferri non posse[1]) putans. At nimis hoc verbum pressit eiusque notionem exhausit, quasi nunquam Cicero fortioribus verbis diceret, quam res de qua dicit per se ipsa postulat. Atque hoc loco gravius verbum optime respondet indignationi oratoris. Quamquam haec contra Paulium disputo; mihi re vera videtur dominatus esse Piso. Accedit, quod accepta Paulii coniectura meram repetitionem haberemus molestiorem, quam ut vel ipsi Ciceroni tribuerim. Eandem ob causam nec Tittleri nec Karsteni coniectura probari potest; quorum hic vult scribi 'dominabatur aliis, aliis pollicebatur', ille 'minabatur aliis, aliis pollicebatur'. Schroederus quoque Pluygersium oppugnavit, sed misere lapsus est. Quod addat Pluygersius 'aliis' verbo id quod sequitur repugnare, cum dici non possit altero loco 'aliis pollicebatur', altero 'plures promissis tenebat', neglexisse eum Schroederus arguit non solum dictum esse 'plures promissis tenebat' sed 'plures promissis et spe tenebat'; praeclara distinctio! Quid vero aliud sperare poterant nisi, quod pollicitus esset, praestiturum illum esse? hac in re profecto duo genera hominum discernenda non sunt. Deinde responsio, in qua acquievit Schroederus[2]): 'insultabat, dominabatur — aliis pollicebatur; terrore ac metu multos tenebat — plures spe et promissis' tam dilucida non est. Nam 'terrore ac metu multos tenebat' tantum verbo 'dominabatur' respondet; restat citra responsionem 'insultabat'. Talibus rationibus nil efficitur. Immo ita videtur res comparata esse, ut per duas illas breves enuntiationes 'terrore —' et 'plures —' quo modo dominatus sit, describatur; quod si statuimus, verba 'aliis pollicebatur', quae alteram illam enuntiationem praeripiunt, non possunt ferri. —

1) l. l. p. 323.
2) Similiter Nipperdey opusc. pag. 240 adnot.

§ 41. 'Sed tamen et Crassus a consulibus meam causam suscipiendam esse dicebat, et eorum fidem Pompeius implorabat . . . quem virum studiosum mei, cupidissimum rei publicae conservandae, domi meae certi homines ad eam rem positi monuerunt, ut esset cautior, eiusque vitae a me insidias apud me domi positas esse dixerunt'.

'Domi meae' summo iure ab Ernestio, Orellio, Kaysero, Ortmanno aliis pro spurio haberi mihi persuasum est. Referri ad 'monuerunt' nequit; hoc enim ineptum esset. Restat, ut cum verbis 'ut esset cautior' putemus coniungendum esse, atque usitata sane et elegans haec est collocatio verborum: domi meae monuerunt ut esset cautior. Attamen tam longo spatio duo illa membra inter se distant, ut de illa coniunctione cogitari non posse videatur. Accedit, quod supervacanea atque molesta sunt ea verba collatis sequentibus. Sed cum hac quaestione videtur cohaerere quaestio de verbis 'ad eam rem positi'. Quaerimus: ubinam positi? 'Positi' enim non est quod nos dicimus angestellt sed simpliciter gestellt. Ubi fuerint positi quaerimus: non dicitur. Iam vides, quo modo cohaerere ea verba cum verbis 'domi meae' dixerimus. Aut una est interpolatio, quae dilacerata in textum irrepserit profecta a quodam, qui inepte rem sibi finxit, aut 'ad eam rem positi' additum est a posteriore, qui, cum 'positi' scriberet, putabat domi Ciceronis illos positos fuisse, quod ineptum est. Illa enim verba per se etiam suspecta videntur ut glossema ad 'certi', quod Ciceroni satis, non satis interpolatori erat. Cuius manus impudentissime hoc in loco grassata est. Illud sane dubium est, num iure Ortmannus etiam in insequentibus 'domi' delendum esse contendat[1]), neque enim verba 'apud me domi' intolerabilem praebent tautologiam etsi 'domi' explicationis causa ad 'apud me' facile sane potuit addi. —

At in eo Ortmanno assentior, quod extremi huius paragraphi enuntiati verba 'erat in Italia eius exercitus' delevit. Nam cum antecesserint 'erat ad portas, erat cum imperio', mire ac fere ridicule commemoratur in Italia eius exercitum fuisse. Si-

1) l. l. p. 421.

mul· 'eo' quod statim sequitur delendum est; nam additum est, postquam illa verba in textum pervenerunt.

> § 45. 'Etenim, si mihi in aliqua nave cum meis amicis naviganti hoc, iudices, accidisset, ut multi ex multis locis praedones classibus eam navem se oppressuros minitarentur, nisi me unum sibi dedidissent, si id vectores negarent ac meum simul interire quam me tradere hostibus mallent, iecissem ipse me potius in profundum, ut ceteros conservarem[1]), quam illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem sed in magnum vitae discrimen adducerem'.

Vocem 'magnum' delevit Kayserus et iure delevit me iudice: obstat enim omnino sententiae. Simpliciter dixisset Cicero: 'quam ad mortem adducerem'; expressius dixit: 'iecissem ipse me potius in profundum quam illos mei tam cupidos non modo ad certam mortem sed in [magnum] vitae discrimen adducerem'. Qua profecto locutione innuit mori se maluisse, quam ut vel minimum[2]) illos passuros sineret. Quantopere 'magnum' illud oppositionem quae inest in verbis 'non modo certa mors sed vitae discrimen' turbet, ni fallor in propatulo est. Interpolator quaesitam sane locutionem male intellegens externam speciem secutus est.

> § 46. 'Cum vero in hanc rei publicae navem ... armatae tot classes, nisi ego essem unus deditus incursurae viderentur, cum proscriptio, caedes, direptio denuntiaretur, cum alii me suspicione periculi sui non defenderent, alii vetere odio bonorum incitarentur, alii inviderent, alii obstare sibi me arbitrarentur, alii ulcisci dolorem aliquem suum vellent, alii rem ipsam publicam atque hunc bonorum statum otiumque odissent et ob hasce causas tot tamque varias me unum deposcerent, depugnarem potius ... quam id quod omnibus impendebat unus pro omnibus susciperem ac subirem?'

Hac in periodo verba 'alii vetere odio bonorum incitarentur' delenda esse Paulius l. l. p. 326 luculenter demonstravit, qui originem quoque interpolationis recte mihi videtur perspexisse[3]).

---

1) cf. pag. 58 not. 1.

2) atque 'minimum' pro 'magnum' proposuit Bakius l. l. p. 78.

3) Cautius quam acutius Hertzius locum tractavit l. l. p. 47. Primum nolim Propstio cum eo assentiri 'invidere' pro 'inviderent' legenti; quis enim alium oppugnat eo, quod sibi invidere illum arbitretur? Deinde minime concedo nec concedet Paulius offensionem ab Hertzio sublatam esse satis vili coniectura 'in me incitarentur'. Ita prorsus nihil lucramur, nam in Ciceronem incitari illos etiam omissa coniectura illa patet, neque quisquam in eo offendit quod hoc generaliter dictum sit, sed in eo quod causa 'vetere olio bonorum' ut quae sit generalis eo loco non quadret, ubi de causis dicatur, quae in ipso Cicerone sint positae. De Cicerone enim impugnando omnibus his membris agitur etiam hoc: 'alii rem ipsam publicam atque hunc bonorum statum otiumque odissent'; nam sequitur: 'et ob hasce causas tot tamque varias me unum deposcerent'. Itaque causarum genera distinguenda sunt, non Cicero et boni omnes, atque verba illa delenda sunt quod eadem causa cum redit infra tum priore loco turbat ordinem.

> § 48. 'Denique, cum omnia semper ad dignitatem rettulissem ... mortem ... timerem? Praesertim cum eius essem civitatis ... ex qua P. Decius primum pater, post aliquot annos patria virtute praeditus filius se ac vitam suam instructa acie pro salute populi Romani victoriaque devovisset? ex qua innumerabiles alii partim adipiscendae laudis partim vitandae turpitudinis causa mortem in variis bellis aequissimis animis oppetissent?'

Probo argumenta Paulii ex quibus l. l. p. 328 verba 'aliquot annos' delevit; nihil refert temporis rationem inferre quae per se clara est, sed potius ad enumerationis speciem accedunt verba: 'primum pater, post filius'. Sic 'primum — post —' in enumeratione extat pro Cluent. 25, 69.

Atque in eo quoque cum Paulio facio, quod verba 'in variis bellis', quae paulo infra sequuntur, interpolata esse et perspexit et probavit.

> § 58. 'Hic et ipse per se vehemens fuit et acerrimum hostem huius imperii Mithridatem pulsum Ponto opibus suis regnoque defendit et ab L. Lucullo summo viro atque imperatore pulsus animo tamen hostili cum reliquis suis copiis in pristina mente mansit'.

Quod Paulius atque Ortmannus verba 'animo tamen hostili' deleverunt, ea verba suspicionem puto augere, quae multis etiam aliis de causis hoc de loco oritur. Quibus nisus omnibus Eber-

hardus totam quamvis longam enuntiationem iure delevisse mihi videtur[1]). Primum igitur offendit, quod modo commemoravi, 'animo hostili', cum sequatur 'pristina in mente'. Dein verba 'cum reliquis copiis' quo referantur, nihil extat, cum ad verbum 'mansit' iam pertineat 'pristina in mente'. Tum repetitum parvo spatio 'pulsus' displicet. Denique adeo hoc in enuntiato singula verba cum eis concinunt, quae infra sequuntur, ut potius inde desumpta videantur atque iure Eberhardus contendit: 'eine derartige Wiederholung kann man einem nachdenkenden Schriftsteller nicht zutrauen'. Habemus enim 'hic et ipse per se vehemens fuit', sequitur 'qui et ipse hostis fuit'; habemus bis 'acerrimum hostem'; habemus 'opibus suis regnoque defendit', sequitur 'in regnum recepit'. Habemus totam omnino periodum suspectam paulo contractam in insequentibus 'qui et ipse . . . paene certavit'. Et quod ad ipsam sententiam attinet, optimum ea locum habet posteriore loco, ubi ex oppositione cum insequentibus 'regnat hodie' sqq. extollitur, quae quantaque ille contra populum Romanum commiserit; quam ipsam ob causam praesumi omnia illa a Cicerone non potuerunt. Neque fulciri verba suspecta possunt eis, quae extant apud Val. Max. V, 1, 9: 'regem Armeniae Tigranem, qui et per se magna cum populo Romano bella gesserat et infestissimum urbi nostrae Mithridatem Ponto pulsum viribus suis protexerat' sqq. Nam tot cum extent menda illo in loco Ciceronis, est fatendum non tam Ciceronis verba Valerium, quam Valerii interpolatorem imitatum esse videri. Valerio sane probabile est Ciceronis locum, qui infra legitur, obversatum esse; desumpsit enim ex illo distributionem illam 'qui et per se hostis fuit et hostem populi Romani protexit'; interpolator vero et ex Valerio et ex Cicerone verba sua consarcinavit, ita, ut modo hunc, modo illum, modo ambos[2]) sequeretur aut paulo aliter eorum verba circumscriberet.

§ 71. 'Hoc interim tempore P. Sestius, iudices, designatus iter ad C. Caesarem pro mea salute suscepit. Quid egerit, quantum profecerit, nihil ad causam. Equidem existimo, si

1) quo de loco vide, si lubet, Hertzium l. l. p. 29 aliter consentem.

2) Sic cum apud Valerium extaret 'qui et per se', apud Ciceronem 'qui et ipse', scripsit ille 'qui et ipse per se'.

ille, ut arbitror, aequus nobis fuerit, nihil ab hoc profectum; sin iratior, non multum: sed tamen sedulitatem atque integritatem hominis videtis. Ingredior iam in Sestii tribunatum; nam hoc primum iter designatus rei publicae causa suscepit: pertinere et ad concordiam civium putavit et ad perficiundi facultatem, animum Caesaris a causa non abhorrere'.

Verba 'ingredior iam in Sestii tribunatum' glossema esse primus Schuetzius intellexit, quem praeter alios secuti sunt Madvigius, Maehlyus, nuperrime Karstenus. Idem ego censeo. Spengelius ea verba defendit, quod cum iam §§ 13—15 tribunatus indicatus sit, tum orator post longum excursum ad eum se redire necessario significet; atqui non hoc id loco sed ineunte paragrapho commemorare orator debuit. Atque ne agitur quidem de tribunatu sed de designatione hoc loco. Transitus vero ad tribunatum satis indicatus est ineunte paragrapho: 'hoc enim tempore P. Sestius, iudices, designatus iter ad C. Caesarem pro mea salute suscepit'. In quo etiam hoc animadvertendum est, quod solum 'designatus' dicit Cicero; ne addit quidem 'tribunus'. Quod si potuit, cum sciret omnes de tribuno designato cogitare, num cum Spengelio postulemus, ut etiam diserte orator significet ad tribunatum iam orationem festinare? Immo satis significat se in eius tribunatum non ingredi quidem sed ingressurum esse. Quare illud 'designatus' delendum non censeo, ut voluerunt Bakius, Iacobus, Halmius, Kayserus denique Ortmannus, qui et singula singulis quae delenda visa sunt implicatissimo hoc in loco omnia et alia insuper suo ex ingenio delevit[1]). Verum vidisse Maehlyum puto, qui insequentia quoque 'nam hoc — suscepit' pro glossemate habet[2]). Etenim quod ea verba attinet, in Halmii explicatione quamquam unica est, qua singula cohaerere intellegamus, acquiescere non possum. Scribit vir ille doctissimus in commentario pag. 202: 'hoc interim tem-

1) cf. eius disp. pag. 423 sq. et huius disp. pag. 15. (ad § 72.).

2) ann. nov. phil. et paed. vol. 69 pag. 46. Assensus est ei Schroederus pag. 4, quamquam se ipsum auctorem huius sententiae aut putare videtur aut voluit putari.

pore P. Sestius iter ad Caesarem pro mea salute suscepit; in quo quid profecerit nihil ad causam, cum satis sit monuisse neque sedulitatem neque integritatem homini defuisse. Ingredior iam in S. tribunatum *ipsum* (nam hoc primum iter *nondum tribunus sed* designatus rei publicae causa suscepit, cum ad civium concordiam pertinere putaret animum Caesaris a causa sua non abhorrere): abiit ille annus" sqq.[1]) Sed multa etiam in verbis suspectis detegenda sunt menda. Primum enim displicet repetitum 'designatus iter suscepit'; dein displicet, quod orator primo 'pro sua salute' deinde eisdem verbis 'rei publicae causa' Sestium dicit iter fecisse. Tum illud 'primum' non bene intellegitur: nam si Cicero dicere voluit primum omnino, quod Sestius designatus faceret, illud iter fuisse, id profecto eis verbis dicere non potuit. Denique non tam bene ea verba ad antecedentia se applicant, ut putabat Madvigius, immo deletis eis tanto dilucidior fit sententiarum nexus, ut novum hoc esse appareat vestigium veri. Nam optime per chiasmum illa se verba ad 'integritatem' et 'sedulitatem' applicant, quarum prior in eo extitit, quod concordiae, altera quod perficiundi facultati studuit. Quae omnia partim Maehlyus partim Schroederus, Ortmannus attulerunt. Maehlyus insuper in eo offendit, quod, cum dixisset Cicero 'nam hoc primum iter designatus rei publicae causa suscepit' statim pergeret: 'pertinere ad concordiam civium putavit . . . animum Caesaris a c a u s a (scil. m e a) non abhorrere'. Fortasse etiam 'hoc' minus placet, pro quo quis 'illud' magis probarit. Itaque ut ad finem tandem perveniam, verba 'ingredior — suscepit' deleri et posse et debere satis demonstratum puto[2]).

§ 73. 'Disputavit enim multa prudenter, ita de me illum amentissimum et profligatissimum hostem pudoris et pudi-

1) quae verba tamen concessit ex ratione Spengelii transponenda esse.

2) Fieri potuit, ut hoc loco ad priorem interpolationem 'ingre d i t u r iam in tribunatum' postea interpolaretur: 'nam hoc primum iter' sqq. Quamquam utrumque hoc loco etiam ab uno proficisci potuit, atque hac in re Ortmanno assentiar, qui adscripta ea esse putat ad 'ineunt magistratum tribuni plebis'. Quod si recte putat, Spengelii transpositio per se necessaria vestigio etiam codicum ipsorum fulcitur.

citiae scripsisse quae scripsisset, iis verbis rebus sententiis, ut, etiam si iure esset rogatum, tamen vim habere non posset'.

Verba 'eis verbis rebus sententiis' dudum pro glossemate habui, atque gaudeo quod Ortmannum idem video censentem Loci paralleli[1]) allati ab interpretibus paralleli non sunt neque quidquam omnino faciunt ad hunc locum; nam ea quae offendunt minime refellunt. Mira sane est distinctio 'eis verbis, rebus, sententiis'; atque 'eis r e b u s scribere' intellegi omnino nequit. Ineptum sunt ea verba interpretamentum ad 'ita' adscriptum aut omnino amplificationis causa additum

§ 80. 'Ipsum vero quid accusas? num defuit gladiis? num repugnavit? num, ut gladiatoribus imperari solet, ferrum non recepit?'

Offendunt verba 'ut gladiatoribus imperari solet' addita ad 'ferrum non recepit' ex ore Romani apud Romanos verba facientis. Haec interpretatio adeo est superflua, ut molesta videatur. Dein ne recte quidem accedunt ea verba ad insequentia, immo dure limeque. 'Num ferrum n o n recepit, ut gladiatoribus imperari solet'? At gladiatoribus u t r e c i p e r e n t ferrum imperari solet Denique enuntiatio illa brevium quaestionum vim debilitat —: 'ipsum vero quid accusas? num defuit gladiis? num repugnav t'? Elegantius pergit: 'num ferrum non recepit' neque tollit imaginem validam et venustam additis verbis illis. Itaque non possum non assentiri E. F. Eberhardo qui verba illa uncis inclusit.

§ 85. 'alterius tribuni pl., divini hominis — dicam enim quod sentio et quod mecum sentiunt omnes — divini, insigni quadam, inaudita, nova magnitudine animi, gravitate, fide praediti domus est oppugnata ferro, facibus, exercitu Clodiano.'

Mommsenio cum omnibus fere viris doctis assentior quod 'divini'

1) pro dom. 18,47: 'quid si eis verbis scripta est ista proscrip tio —'? § 50: 'quid si etiam pluribus de rebus uno sortitu rettulisti? in Pis. 35: 'de me senatus ita decrevit . . . iisque verbis ea de me senatus auctoritas declarata est'.

ille priore loco delevit ut ex adnotatione librarii cuiusdam ortum, qui duplicato illo verbo ipse, credo, duplex sibi visus est.[1])

§ 87. 'Adiit ad rem publicam tribunus pl Milo'. Verba 'tribunus pl.' cum cod. Voss. Bakius, Kayserus, Kochius, Eberhardus deleverunt. Ac sane offendit titulus nomini praepositus, cum magistratus iam antea commemoratus sit, (cf. § 85) neque hoc loco intellegatur, cur efferat 'tribunus pl.' Cicero.

§ 92. 'Atque inter hanc vitam perpolitam humanitate et illam immanem nihil tam interest quam ius atque vis. Horum utro uti nolumus, altero est utendum. Vim volumus exstingui, ius valeat necesse est id est iudicia, quibus omne ius continetur; iudicia displicent aut nulla sunt, vis dominetur necesse est. Hoc vident omnes; Milo et vidit et fecit, ut ius experiretur, vim depelleret'.

Verba 'ut ius experiretur, vim depelleret' Pluygersius ex usu linguae impugnavit; Kayserus Kochiusque idem censuere itemque nuper Ortmannus eos secutus est qui addidit l. l. p. 426: „Nach 'iudicia displicent aut nulla sunt: vis dominetur necesse est Hoc vident omnes: Milo et vidit et fecit' geben jene Worte sogar einen Widerspruch". Sed non solum de contradictione agitur: parum dicunt ea verba, et quod dicunt, perverse dicunt. Iterum de distinctione agitur, quam non satis curaverunt viri docti. Etenim si respexeris quae antecedunt, intelleges verba 'Milo et vidit et fecit' nihil aliud significare quam utrumque Milonem expertum esse, id quod diserte statim sequitur: 'altero uti noluit, ut virtus audaciam vinceret; altero usus necessario est, ne virtus ab audacia vinceretur'. Itaque verba 'ut ius experiretur, vim depelleret' ea quae explicare volunt falso explicant. Pro 'depelleret' extare debebat 'adhiberet' vel 'adhibere cogeretur'. Ne Kochii quidem 'vim vi depelleret' loco responderet. De emendatione igitur eius verbi cogitari posset, sed

1) Hertzius l. l. p. 48 duplicatum 'divini' ita defendit ut 'divini' posteriore loco in parenthesin reciperet. Quae tamen ratio offensionem potius quam defensionem mihi videtur praebere. Ceterum cf. in Cat. III, 13.

cum et extet offensio Pluygersii ex usu linguae petita, et verba 'et vidit et fecit' eis quae statim insequuntur uberius explicentur, nostro iure de interpolatione cogitabimus atque illa verba inducemus[1]).

§ 97. 'Quis ergo iste optimus quisque? Numero, si quaeris, innumerabiles; neque enim aliter stare possemus: sunt principes consilii publici, sunt, qui eorum sectam sequuntur, sunt maximorum ordinum homines, quibus patet curia, sunt municipales rusticique Romani, sunt negotii gerentes, sunt etiam libertini optimates'.

'Optimates' ultimam vocem delendam censet Karstenus l. l. p. 7., non quo Cicero infimum genus hominum 'optimates' appellare noluerit — nam appellat re vera in eis quae sequuntur — sed quia non respondet rogationi: 'quis ergo iste optimus quisque?' atque distinctionem fecit inter ipsos optimates et optimum quemque cui illi sua consilia probabant. — Quod recte puto Karstenum exposuisse, atque iure illa distinctione insisti docet initium capitis XLV: 'duo genera semper in hac civitate fuerunt eorum qui versari in re publica atque in ea se excellentius gerere studuerunt . . . alteri populares . . . alteri optimates . . .', atque cum dicit 'neque enim aliter stare possemus' aperte etiam optimates secretos cogitat ab optimis illis, quibus consilia sua probant; potuit sane in enumeratione magna consilii oblivisci, probabile non videtur.

'Omnes optimates sunt, qui neque nocentes sunt nec natura improbi nec furiosi nec malis domesticis impediti'. Offendit Paulius l. l p. 323 in eo, quod cum quater redeat distributio haec qualitatum optimatium atque ter tria potissimum inculcentur genera bonitatis, quae est optimatium, hoc loco quadruplex extet distributio ita tamen comparata, ut verba 'nec natura improbi' neque novum adferant neque aut antecedens aut sequens adiectivum accuratius describant. Atque sane non iniusta videtur haec offensio comparatis eis quae sequuntur:

1) Quae Schroederus in diss. p. 14 contra 'Kochium', quem auctorem huius sententiae putare videtur, profert, cassa sunt verba; caligat in sole Schroederus.

'si qui integri sunt et sani et bene de rebus domesticis constituti'; porro: 'omnibus sanis et bonis et beatis' denique: 'etenim . . . multitudo est eorum qui . . . (1.) novos motus conversionesque rei publicae quaerant, (2.) aut qui propter insitum quendam animi furorem discordiis civium ac seditione pascantur, (3.) aut qui propter implicationem rei familiaris communi incendio malint quam suo deflagrare'. Semper tres partes videmus factas atque easdem primo loco deletis verbis 'nec natura improbi' —: 'nocentes, furiosi, malis domesticis impediti'. Quae cum considerem, mihi quoque probabilius videtur verba suspecta pro interpretamento habere ad 'furiosi', quam cum Koechlyo Kochio aliis triplicem illam distributionem primo loco eo efficere, ut duo membra velut in unum contrahantur. Non solum enim offensio est in numero sed etiam in re, in significatione additamenti; atque quam accurate definiat cum tribus nobis exemplis Cicero demonstret, cur uno loco eoque primo, ubi haec optimatium quasi definitio extat, minus accurate, immo paulo confusius eum dixisse putemus?

§ 110. 'Deinde ex impuro adolescente et petulante, posteaquam rem paternam ab idiotarum divitiis ad philosophorum regulam perduxit, Graeculum se atque otiosum putari voluit, studio litterarum se subito dedidit'.

'Studio litterarum se subito dedidit' suspicionem Eberhardo moverunt, quam confiteor mihi quoque obrepsisse. Asyndeton quod extat, valde durum est ac verba suspecta nihil aliud dicunt, quam quae antecedunt[1]) modo exquisite dicta in vulgare genus dicendi deripiunt, quod vel maxime vestigium praebet interpolatoris.

§ 125. 'Haec igitur innumerabilis hominum multitudo haec populi Romani tanta significatio sine ulla varietate universi . . . quid declaravit nisi optimorum civium salutem et dignitatem populo Romano caram esse universo?'

1) quod verum esse ipsi nostri interpretes produnt, qui, si verba illa explicant, interpolatoris fere verba adhibere coacti sunt, velut Abram. (vid. Halm. comm. p. 255.) 'Graeculi vocabantur qui se philosophiae studiis (atque omnino artium liberalium, his solis dediti) applicabant'.

Paulius l. l. p. 328 'universi' non a Cicerone scriptum suspicatur; Ortmannus l. l. p. 426 non illud solum sed 'sine ulla varietate universi' interpolatori tribuit, ac iure tribuit. Qualis enim fuerit significatio illa atque universi populi eam fuisse in antecedentibus satis superque demonstravit orator; 'universus' populus ter antecedente in paragrapho commemoratus est; deinde, cum et universam et dextram fuisse significationem demonstrarit, pergit: 'haec igitur innumerabilis multitudo, haec populi Romani tanta significatio . . . quid declaravit nisi . . .?' Ita si conexum rerum respicimus, intellegimus illa verba hoc loco apta non esse, immo debilitari eis genuina oratoris verba, praesertim illud 'universo' in fine interrogationis rhetorice positum. Itaque facere non possum quin Ortmanno assentiar.

§ 131. 'Reditus vero meus qui fuerit quis ignorat? quem ad modum mihi advenienti tamquam totius Italiae atque ipsius patriae dextram porrexerint Brundisini, cum ipsis nonis Sextilibus[1]) idem dies adventus mei fuisset reditusque, [qui][2]) natalis idem carissimae filiae . . . idem etiam ipsius coloniae Brundisinae, idem, ut scitis, aedis Salutis; cumque me domus eadem optimorum et doctissimorum virorum . . . laetissima accepisset, . . . cumque itinere toto urbes Italiae festos dies agere adventus mei videbantur, viae multitudine legatorum undique missorum celebrabantur, ad urbem accessus incredibili hominum multitudine et gratulatione florebat, iter a porta, in Capitolium adscensus, domum reditus erat eiusmodi, ut summa in laetitia illud dolerem civitatem tam gratam tam miseram atque oppressam fuisse'.

Iure Schroederus Madvigio assentitur 'cumque' illud ante 'itinere toto' delenti. Offendit Madvigius primum in diversitate modi particulae adiuncti: 'cumque . . . accepisset, cumque . . . videbantur'. Deinde sententiam nullam esse dicit. Particulam enim 'cum' referri ad superiora illa 'quemadmodum . . . porrexerint Brundisini; hinc recte pendere: 'cum accepisset', quoniam ea quoque de adventu Brundisino dicantur; reliqua, quae ad iter

1) temere induxit 'ipsis nonis Sext.' Kochius.

2) recte inductum a Grutero, Madvigio, Wesenbergio; falso autem Orellius alii interpungi 'reditusque natalis, idem' sqq. voluerunt.

a Brundisio Romam factum pertineant prorsus perverse illis adiungi. Intolerabilem languorem exsistere orationis omnibus inde a verbis 'itinere toto' superioribus per coniunctionem adhaerescentibus, quae ipsa per se vividam celeriterque decurrentem itineris descriptionem habeant. Haec adeo mihi videntur perspicua, ut mirer, quomodo Seyffertus exclamare possit: 'quantam vero ad rei exaggerationem illud ter repetitum cum . . . cumque . . . cumque' pertineat, quis tandem animo non persentiscat?'. Sane inest exaggeratio in verbis inde ab 'itinere toto', sed profecto non eo efficitur, quod haec omnia per 'cum' particulam superioribus adnectantur, sed ipsa descriptione. Mihi igitur constat 'cumque' illud delendum esse ut inepte ex antecedentibus repetitum.

§ 133. 'ille se sic cum inimico meo copularat, ut illum meae proscriptionis, quam adiuvabat, Sex. Clodius, homo iis dignissimus quibuscum vivit, tabulam, sese scriptorem esse diceret'.

Verba 'quam adiuvabat' molesta sunt, cum orationis cursum retardent atque collocationem verborum per se paulo liberiorem molestissimam reddant. Porro friget tale additamentum, 'proscriptionis' cum 'tabula' facete nominetur Vatinius. In quo iam inest, quod ea verba dicunt. Sine dubio igitur addita sunt ab interpolatore, qui putabat lectores non intellecturos esse cur 'tabula' proscriptionis nominaretur Vatinius, nisi adderet 'quam adiuvabat'. Itaque cum Eberhardo atque Karsteno deleo additamentum.

'Acta mea sibi ait displicere. Quis nescit? qui legem meam contemnat, quae dilucide vetat gladiatores biennio, quo quis petierit aut petiturus sit, dare'.

Cum Wesenbergio Kayseroque Madvigium sequor verba 'petierit aut' interpolatori tribuentem, qui loci Vatinianae memor (§ 38) hunc locum ex illo complendum sibi sumeret prave tamen mutato tempore verbi. Nam cum sana ratione pugnat 'petierit' illud, neque veri est simile corruptum esse ex 'petat', quod ferri saltem posset: quamquam recte Madvigius monet Ciceronem hoc loco id posuisse solum, quod praecipuum esset et alterum complecteretur pertineretque ad Vatinium post superiorem repulsam aedilitatem iterum petentem petiturumve. Wesenbergius attulit insuper rationi Madvigii praesidium haud infirmum, quod

illa verba in suo codice legisse non videatur scholiasta Vat., qui haec adnotat: 'praescribebatur enim inter alia, ne candidatus ante biennium quam magistratum petiturus esset, munus populo ederet'.

§ 134 'Quae res hominem impellit ut sit tam intemperans? — Est enim nimia gloriae cupiditate. — Familiam gladiatoriam, credo, nactus est speciosam, nobilem, gloriosam: norat studia populi, videbat clamores et concursus futuros. Hac exspectatione elatus homo flagrans cupiditate gloriae tenere se non potuit, quin eos gladiatores induceret, quorum esset ipse pulcherrimus'.

Verba 'est enim nimia gloriae cupiditate' certissima lenissimaque coniectura restituit Iccpius ex depravata scriptura Parisini: 'iste nimia gloriae cupiditate'. Atqui non genuina Ciceronis verba, sed interpolationis genuinam formam Icepium restituisse arbitror atque interpolatorem idem fecisse, quod Icepius fecit, scilicet contulisse locum § 110 'est enim homo iste populo Romano deditus'. Iam Madvigius l. l. p. 502 sqq. verba ut spuria impugnavit; ceterum cum insequentibus coniunxit. Quaeritur num ferri possint, si interpungimus post 'cupiditate'. At sic etiam restant non nullae earum offensionum, quas protulit Madvigius, et, quod gravissimum est, totum conexum verba illa pessime turbant. Quae enim sequuntur 'familiam gladiatoriam, credo, nactus est speciosam, nobilem, gloriosam' artissime cohaerent cum eis quae antecedunt 'quae res hominem impellit, ut sit tam intemperans?' Ad hanc quaestionem irridenter illud est responsum. Gladiatores dedit Vatinius; contra leges dedit; id sane excusatum iri putare suo iure potuit, nam manum gladiatorum nactus est tam gloriosam, ut, cum ludorum dulcedo omnium animos subiret, accusare eum omnes detrectarent! Hic est conexus; modo posteriora cum ironia dicta sunt, nam contrarium verum erat. Atque sic eo acrius eum perstringit Cicero, cum, quae ipsa crimen adstringant, quasi excusationis specie proferat. Hic vero conexus prorsus turbatur interpositis illis verbis, quae ex mente adversarii ad ea serio respondent, ad quae facete insequentibus respondetur. Itaque ego quoque hoc tribuendum censeo interpolatori, qui conexu male intellecto responsum ad interrogationem illam desideraret.

§ 137. 'cum regum potestatem non tulissent ita magistratus annuos creaverunt, ut consilium senatus rei publicae praeponerent sempiternum, deligerent autem in id consilium ab universo populo, aditusque in illum summum ordinem omnium civium industriae ac virtuti pateret: senatum rei publicae custodem, praesidem, propugnatorem collocaverunt sqq'.

'Senatus' post 'ut consilium' delevit Karstenus l. l. p. 8, quod nomen senatus ut alienum sit ab ipsa consilii definitione, ita in fine demum sententiae suum insignemque locum occupet.[1]) Mihi rectissime Karstenus videtur iudicasse. Regibus opponitur consilium sempiternum, res rei, non nomen. Denique si senatum iam vocasset Cicero illud consilium, vix pergeret: 'deligerentur autem in id consilium' sqq. —

1) Quare malim ita interpungere ut in lemmate significavi, quam cum omnibus editoribus verba 'Senatum rei publicae custodem' sqq. puncto ab antecedentibus sevocare.

Caput III.

Quamquam in eis, quae adhuc disputavimus, tot vidimus locos singulos singulis suspectos esse viris doctis atque sat multa interpolata ab illis demonstrata esse, tamen restant non nulli etiam loci item interpolati, quos indagare nobis reservatum sit. Quorum si iam aliquot specimina edimus, non ignoramus, sicut ipsi non omnia ab aliis prolata probaverimus, futuros esse, quibus non omnia, quae iam a nobis proferentur, placere videantur. Etenim praeclarum est illud: 'ne quid nimis' modo in utramque sententiam verti potest, neque ullus unquam homo fuit, quin illud ipsum quodammodo laesisse et alios arguerit et ipse sit argutus Sunt enim in huiusce modi quaestionibus qui ne nimis audaces, sunt, qui ne nimis videantur cauti esse timeant. Itaque unius alteriusve loci natura ferre potest, ut diverse de eo et possit iudicari et iudicetur; sed ne eos quidem locos deesse, quos interpolatos esse fere omnibus persuadeamus, persuasum nobis est. Itaque libere, quae nobis visa sunt, proferemus et demonstrabimus haud sane parvo exemplorum numero, quamquam multi eique doctissimi viri quaestioni eidem iam operam tribuerint ac nos, tamen multum abesse, ut omnia iam eius modi vitia investigata sint[1]).

Quam sit audacter interpolata celeberrima Ciceronis pro Sestio oratio, statim primo ex capite elucet, in quo uno ter est interpolator deprendendus; quod si quem in universum pronum ad suspicionem hac in oratione tractanda reddat, non est mirandum.

Atque de una illarum interpolationum, quam Bakius detexit, § 1.
dictum est pag. 34. Sed prima statim in enuntiatione temerariam manum agnoscimus. Opponuntur inter se hac prima in periodo duae res prorsus contrariae, quarum alteram antea

1) Cum hucusque res secundum paragraphorum ordinem exposuerimus, quod commoditati eorum qui legent fieri putamus, hoc in capite, praesertim cum minor sit numerus locorum, res ipsas, non numeros sequi melius visum est, ne disiuncta sint loco, re quae cohaerent.

homines mirati sint, alteram iam mirentur: quod parum fortes homines videret, aliquis antea miratus est; hodie potius miratur si quem omnino vidit fortem. Haec vero oppositio, quae extare debet, tollitur aut certe obscuratur, si legimus, ut traditum est: 'potius miretur, si quem bonum et fortem civem viderit quam si quem aut timidum aut sibi potius quam rei publicae consulentem'. Nulla iam extat oppositio duorum membrorum, nam quod in posteriore membro dicitur, opponitur alii rei ipso in posteriore membro allatae. Sic totam condicionem prave perverti quis est quin persentiscat? — Atque si quis verba 'timidum et sibi potius quam rei publicae consulentem' hac ratione defendat, quod idem valeant quod in priore membro 'nequaquam satis multi fortes . . . qui auderent' sqq., fatendum est eo magis verba illa suspecta esse, cum antecedentia repetant atque ita repetant, ut oppositionem obscuratam, limum omnino totum enuntiatum reddant. Nam ne per 'si' quidem formatum enuntiatum placet servatis illis verbis, etsi nos minus logice si non cogitare attamen loqui consuevimus. Etenim 'hodie' aliquis bene potius mirari potest, quod omnino etiam bonos videat quam si timidos, etiamsi antea nihil miratus est; sed recte dicitur: si quis antea illud miratus est, hodie potius hoc miretur. Itaque mihi atque cuivis, puto, qui discernere pollet cogitando, persuasum est verba 'quam si quem aut timidum aut sibi potius quam rei publicae consulentem' interpolata esse atque ansam interpolationis ipsum illud 'potius' dedisse. Tolle additamentum: ex appositione oppositionem factam videbis dilucidam quam desideras, et alium eumque aptiorem et validiorem finem toti impositum periodo.

§ 15. Simili quodammodo interpolatione res est perversa in § 15, ubi extant verba 'sicut vulgo ignari rerum loquebantur'. 'Ignari rerum' delendum est, quod falsam infert oppositionem. Non enim inter se opponuntur 'ignari rerum' et 'rerum periti' — aliter tum Cicero pergeret ac legimus — sed 'sermo vulgi' et 'res vera'. Atque ne putasse quidem Ciceronem contenderim omnes eos 'qui vulgo loquebantur' ignaros fuisse rerum; aliud enim est loqui, aliud sentire; atque qui certe gnari rerum erant, ne loquebantur quidem, sed tacebant; qui loquebantur, non solum ob imperitiam, sed etiam ob cautionem quandam de uno Cicerone, non de universa re publica loqui poterant. His duabus causis commotus

verba 'ignari rerum' ab interprete profecta esse censeo, qui neglecta illa oppositione, quae iam extabat inter 'ut vulgo loquebantur' et 're quidem vera', ita priora verba explanabat, ut novam inferret oppositionem ex verbis 're quidem vera' petitam, quae rem pervertit.

Merum interpretamentum deprehendimus in ultimis verbis § 1. § 1 'de se nihil timere'. Altius exsurrexit orator, magnifice loquitur; at parum videntur illa verba ad elationem orationis quadrare. Nam et aequitatem membrorum per 'non solum — sed etiam' inter se coniunctorum turbant, et omnino languidissimum toti illi periodo imponunt finem. Quod sentire existimo unumquemque, qui totam enuntiationem legit. Prorsus idem dicunt haec verba, quae ad cotidiani sermonis genus accedunt, quod verba superiora, quae summo colore rem illustrant: 'alacres laetosque volitare'. An alacres laetique volitant, qui de se timent? Accedit, quod illud 'in quo', quod insequitur, ad nihil aliud referri potest nisi ad verba 'sed etiam fortissimis atque optimis civibus periculum moliri'. Nam, ut insequentia apertissime demonstrant, sic intellegendum est: 'in eo, quod optimis viris periculum moliuntur, nihil minus est ferendum quam' sqq. Ita vero nos interpretari illud 'in quo' vetant verba 'de se nihil timere', quae proxime antecedunt. Ad quae, si recte se haberent haec verba, referendum esset illud 'in quo', id quod pugnat cum insequentibus. Quibus de causis et ex sensu communi et ex ipsius Ciceronis verbis petitis dubitari non posse equidem pro certo habeo, quin verba 'de se nihil timere' a librario adscripta sint, qui verba 'alacres laetosque volitare' explicanda atque in vulgarius dicendi genus detrahenda sibi sumpserit.

In § 78 quoque verba 'qui se servasse de caelo dixerat' § 78 interpretamentum puto esse. Nam obnuntiatio nihil aliud erat, immo in ipsis his verbis constabat, ut qui habebant potestatem illam dicerent 'se de caelo servasse.' Haec ipsa erat obnuntiatio, quare ferri illud nequit: 'si obnuntiasset is praetor, qui se servasse de caelo dixerat'. 'Dixerat' vitiosum esse hoc quidem manifestum est Si enim dixit se servasse, obnuntiavit, neque dicere illud potuit et non obnuntiare (cf. § 129). Sed coniecturis, quibus nonnulli loco mederi voluerunt, id tantum efficitur, ne prorsus inepta sint verba; restat prior illa offensio. Quare contendo

illa verba adscripta esse ad 'nam si obnuntiasset Fabricio praetor', ut quo modo fieret obnuntiatio explicaretur. Illud 'is' aut ab eodem cum illis verbis suspectis scriptum aut postea errore insertum est. Quibus verbis deletis aequabilitas quoque restituta est: 'Nam si obnuntiasset Fabricio praetor, accepisset res publicae plagam, sed . . .; si intercessisset Fabricio collega, laesisset rem publicam, sed . . .'. —

§ 16. Ineptum interpretamentum § 16 in textum irrepsit, ubi legitur: 'qui enim in eiusmodi vita nervi esse potuerunt hominis fraternis flagitiis, sororiis stupris, omni inaudita libidine insani?' Nam ut omittam parenthesin admodum amplam esse, obstat in illa exclamatione alteri membro alterum. Aut exclamari potest: 'quinam in eiusmodi vita nervi esse potuerunt!' aut: 'quinam nervi esse potuerunt hominis . . . insani!' Utroque coniuncto tota claudicat enuntiatio claudicante posteriore membro, quod suo pondere onerat vocem 'nervi' amplificatam iam per 'in eiusmodi vita'[1]). Ita insuper 'nervi' vox primum translate dein proprie adhibetur, quae dura est variatio. Sed largiamur hoc Ciceroni, vel aliter interpretemur: restat commixtio duarum sententiarum, commixtio duorum membrorum, quae ferri nullo modo potest. Sic enim non solum ineleganter, verum etiam prorsus contorte Cicero dixisset. At sunt verba 'in eiusmodi vita' interpolatori tribuenda, qui, cum explicatione egere putaret, cur hominis fraternis flagitiis, sororiis stupris, omni inaudita libidine insani nulli iam possent esse nervi, magis sane moribus quam ingenio insignis fuisse putandus est.

§ 9. Non minus male accedunt in § 9 verba 'Pisauri et in aliis agri Gallici partibus' ad enuntiatum 'et non obscure in illa coniuratione versatum'[2]). Primum enim prave 'versari' et translate et proprie adhibetur, cum et cum coniurationis vocabulo et

---

1) cf. pro Cael. § 49 et quae de illo loco disputavit F. Schoellius in Mus. Rhen. vol. 35 pag. 551 sq.

2) De his verbis F. Schoellius suspicionem mihi movit. Idem § 15 de verbis 'ac reficienda salute communi' dubitabat, ubi Paulius l. l. p. 309 'ad reficiendam salutem communem' vult scribi. Quamquam simile exemplum liberioris huius dictionis extat § 38: 'eas res gesseram, quarum non unus auctor, sed dux omnium voluntatis fuissem'.

cum loci significatione sit coniunctum. Porro autem locum a Cicerone significatum non esse ni fallor verba 'et non obscure in illa coniuratione versatum' satis indicant. Atque haec verba sine dubio interpres docte explicavit, cum adderet: 'Pisauri et in aliis agri Gallici partibus'.

Similiter res comparata est in § 128, ubi traditum est: § 128.
'hunc ego reditum repudiarem, qui ita florens fuit, ut verear, ne qui me studio gloriae putet idcirco exisse, ut ita redirem?' Quod post elegantissime dictum est, praesumitur explicatione 'studio gloriae' ita, ut genuina structura pessumdetur; nam aut dicendum erat 'reditus ita florens fuit, ut verear, ne qui me studio gloriae putet exisse', aut 'reditus ita florens fuit, ut verear, ne qui me putet idcirco exisse, ut ita redirem'. Utrumque in unum commixtum molestissimum est. Accedit, quod illis verbis 'studio gloriae' acumen, quo insequentia prolata sunt, deletur. Nos potius illa verba quam acumen deleamus atque elegantiam. Verum quidem est: si Cicero idcirco exiit, ut ita rediret, studio gloriae exiit. Itaque recte interpretatum est, at est interpretatum.

Magis latet interpolatio quaedam in § 6. Ferri non possunt § 6.
verba 'hodie sic eum diligit, ut vos facillime cognoscere potestis'. Nam si dicitur 'sic diligit ut' necesse est certam rem adferri, cuius ad normam amorem dimetiamur. Quid autem hoc loco commemoratur? Sic diligit, ut facillime potestis iudicare! Non certam rem, verbis diserte designatam habemus, qua mensuram amoris impleamus, ut dicere possimus: sic eum diligit. Aliud esset: sic eum diligit ut cognovistis, ut scitis vel tale quid. Ita enim res se habet loco, quem attulerunt interpretes ex Planc. § 28: 'Macedonia sic eum diligit, ut indicant hi principes civitatum suarum.' Iam habes certum aliquid cum dicatur 'ut indicant'. Nam aperte indicant legati illi, cum assident Plancio, pro eo laborant. Habemus sane illo loco assiduitatem, sollicitudinem, molestiam; nec offenderem si diceretur: sic . . . ut indicant assiduitas ac sollicitudo illius. Inepte autem amoris qui vere est gradus ex eo definitur, quantum aliquis eum amorem esse iudicet; quae tortuosior est ac paene inepta et cogitatio et locutio. Omnem offensionem sic tollo, ut verba 'hodie sic hunc diligit' deleam, utpote quae aut ut interpretamentum adscripta sint verbis satis exquisitis 'sed

caritatem illius necessitudinis et benevolentiam non ademit', aut, quod fortasse verisimilius est, addita, ut locus illi Plancianae similis fieret, cuius memor erat interpolator. Quibus verbis deletis optime omnia cohaerent, cum dictum sit 'sed caritatem illius necessitudinis et benevolentiam non ademit, ut vos facillime potestis iudicare ex hac vel assiduitate eius vel sollicitudine et molestia'.

Ut in eis, quae adhuc attulimus, totas enuntiationes ab interpolatore interpretatione amplificatas esse vidimus, sic singula quoque verba explicata sunt modo brevius modo uberius.
§ 85. Tale exemplum in § 85 deprendisse mihi videor, ubi, cum dictum sit 'domus est oppugnata ferro facibus, exercitu Clodiano' posteriora verba 'exercitu Clodiano' misere languent. 'Ferro facibus' quasi sunt formula hoc loco summa cum vi prolata. Quam vim additum 'exercitu Clodiano' prorsus frangere unusquisque sentiet. Atque non novum adfertur illis verbis, immo et ad ferrum et ad faces supplendum est, quod omnes, qui audiebant, per se intellegebant: 'exercitu Clodiano'; quare cum dictum sit 'ferro facibus', adnecti 'exercitu Clodiano' me iudice a Cicerone non potuit. Praeterea sat sane sapiunt verba illa interpolationem, qua ferrum et faces explicentur[1]). Itaque delendum esse 'exercitu Clodiano' mihi persuasum est[2]).

§ 21. Similiter res se habet § 21, ubi non dubito[3]) quin 'hominum opinione' ante 'nobilitate ipsa, blanda conciliatricula, commendatus' moleste collocatum ex eis quae sequuntur § 22 'nequam esse hominem et levem et [falsa] opinione [errore] hominum . . . commendatum sciebam' additum sit: quod ipsum additamentum fidem facit Ortmanni sententiae supra laudatae[4]).

§ 30. Sic fortasse in § 30 quoque verbum delendum est scilicet 'nominatim' illud in enuntiatione 'et in illo communi incommodo

---

1) cf. pro Cael. § 77 'conservate igitur rei publicae, iudices, civem bonarum artium, bonarum partium [bonorum virorum]' (bonarum partium] partium bonorum virorum) apud F. Schoellium l. l. p. 558.

2) Verisimile est interpolatorem ea spectasse, quae infra sequuntur § 88 'ad ferrum faces . . . se cum exercitu suo contulit'.

3) Sententia est F. Schoellii, quam meam feci.

4) cf. pag. 35 sq.

nulla in quemquam propria ignominia nominatim cadebat'. Recurrit statim vocabulum; cf. etiam § 69. Ex posteriore loco fortasse in priorem praesumptum est, ubi minus quadrare videtur, cum quod dicere vult orator, satis significetur verbis 'in illo communi incommodo nulla in quemquam propria ignominia [nominatim] cadebat'.

Similiter denique § 29 sub fin. 'sed civem Romanum sine § 29.
ullo iudicio ut edicto ex patria consul eiecerit' Schoellio videtur 'ut edicto' male ad 'sine ullo iudicio' repetitum esse ex § 30 'exterminabit civis Romanos edicto consul a suis dis penatibus'.

Eadem hac in paragrapho verbum est interpolatum ita, ut prorsus orationem pessumdet. Cum L. Lamiam a Gabinio relegatum esse orator queratur, maxime utitur gradatione, cuius fastigium in eo ponit, quod civem ille Romanum ex patria expulerit. Nihil, ut facinus castiget, praedicare vult de expulsi ordine, virtute, patriae amore, luctu — haec omnia nefarius ille pro nihilo ducere potuit: at civis erat Romanus, quem ille exturbavit, hoc est scelus inauditum. Apparet prius illud 'civem' in verbis 'non amicissimum rei publicae civem', quod gradationem misere divellat, additum esse ab interpolatore, qui substantivum desideraret ad 'amicissimum'.

Huc pertinet quod in § 138[1]) extat 'magnos esse experiundos ac subeundos labores' ubi 'subeundos' profecto nihil aliud est quam interpretamentum vulgare ad exquisitius[2]) dictum § 138.

---

1) Hunc quoque locum ut suspectum F. Schoellius mihi designavit, qui de similibus interpretamentis addito 'et' vel 'que' in textum Caelianae receptis dixit l. l. p. 559 (adnot. 2). Quo nescio an pertineat etiam pro Sest. § 52 'opponique' collatis antecedentibus. Quamquam hoc non magis pro certo affirmaverim quam multa alia, de quibus dubitari possit, non debeat, velut § 101 'aut spe aut metu' § 45 'ut ceteros conservarem' § 92 'i. e. iudicia, quibus omne ius continetur' § 93 'qui bonis viris deserviat' § 99 'defensorem et' alia. Talia et impugnari et defendi possunt neque ulla de eis exsisteret dubitatio, nisi tot loci certissime interpolati nos pronos omnino ad suspicionem redderent. Itaque talia dubitantes tamen et ambigentes relinquamus.

2) quam ipsam ob causam 'experiundos' non sapit coniecturam, ut putat Paulius, neque cum eo ex Parisini scriptura 'expiundos' eliciendum est 'excipiundos' id quod habet cod. Franc.(excipiendos).

'experiundos'. Deleto 'ac subeundos' neque quaesitae atque elatae locutionis 'experire labores' vis pessumdatur et concinnitas membrorum restituitur quam illud 'ac subeundos' turbat. Iam enim extat uno semper adhibito verbo 'multa proponi pericula, multas inferri iniurias, magnos experiundos esse labores'.

§ 10. Non solum abundare verum etiam languere puto in § 10 verba 'testimonium praeteriti temporis'. Primum enim concinnitatem orationis laedunt, quae hoc loco, ubi tam concise orator dicit, acriter premenda est Tria sunt in priore parte membra, tria expectamus in posteriore. Sed sit hoc levius, quod non est: quidnam ea verba sibi volunt, cum antecedant 'sed recito memoriam perfuncti periculi, praedicationem amplissimi beneficii, indicem officii praesentis'? Nonne friget additum 'testimonium praeteriti temporis'? Etenim tria illa membra sensu quodammodo superioribus tribus membris 'non officio vicinitatis, aut clientelae aut hospitii publici' respondent; quartum caret responsione, respondere voluit interpolator, non quidem superioribus sed ei membro, quod proxime antecedit, ita ut oppositionem efficeret: indicem officii praesentis, testimonium praeteriti temporis. At non vidit oppositionem illam temporis iam extare, cum antecedat 'memoriam perfuncti periculi', sequatur 'indicem officii praesentis'. Memoriam perfuncti periculi vocat Cicero appellationem illam Capuanorum atque ita sane eleganter iam dicit testimonium illud esse praeteriti temporis; his tum verbis abstinuit. Atque languent etiam ideo verba, quod nihil nisi de temporis ratione dicunt, quod cum supervacaneum, quia iam elegantius indicatum est, tum frigidum, quod alia attributa omnia quale sit illud testimonium proferant: est perfuncti periculi memoria, est beneficii praedicatio, est officii praesentis index — tum, audi, est testimonium praeteriti temporis! At talia sunt interpolationis testimonia.

§ 28. Simili vitio laborant in § 28 verba 'nam oratio ipsa consulis perniciosa potest rem publicam labefactare'. Haec quoque interpolatori tribuere summo iure mihi videor, qui orationem amplificare studebat allata causa, cur omni ille supplicio dignus esset. Sed paene ridicula haec est causa neque vera hoc in

conexu. Si enim respexeris, quae Cicero consulem dicentem facit, intelleges non hanc ob causam omni illum supplicio dignum significari, quod oratione sua labefactare potuerit rem publicam, quae non labefactata, sed prolapsa tum erat, sed omnino propter nefariam improbitatem, quam talibus ille verbis prodidit. Hoc in propatulo est neque cogitanti dubium esse existimem. Insuper, ut iam dixi, labefactari tum sane res publica iam non potuit dudum prolapsa. Hoc est secundarium; prior ratiocinatio rem conficit. Atque deletis illis verbis melius etiam se excipiunt sententiae, quae inter se opponuntur: si dixisset haec solum, omni supplicio esset dignus: quid fecerit, videte.

Similiter falsa explicatione interpolator in § 17 orationem § 17. amplificavit. Loquitur Cicero de Pisone et Gabinio consulibus, qui quam foede scelerateque rem publicam adflictassent, evertissent, etiam tum brevi temporis spatio intermisso unusquisque procul dubio ex eis qui audiebant memoria tenebat. Quibus tamen nefarie ab illis factorum tristem imaginem in memoriam redigere perinde quasi vereatur Cicero exclamat: 'quorum per deos immortales si nondum scelera vulneraque inusta rei publicae vultis recordari, vultum atque incessum illorum intuemini!' Et cum hanc externam duorum consulum speciem iam exponat orator, ut quae satis per se ipsam indicet animum eorum nefarium, profecto non ideo id sibi faciendum putavit, quod opus esset illis, ut factorum ab eis memoriam eo vehementius refricaret. Quae quidem facta nequaquam oblivione obruta, immo omnibus notissima erant. Atqui in insequente enuntiato disertis verbis pronuntiatur vultum atque incessum commemorari, quo facilius factorum memoriam repetere possint audientes. Hoc igitur rei ipsi parum aptum videtur. Et si largiamur illud Ciceroni, tamen uno prioris enuntiationis vocabulo refellitur; dixit enim orator: 'si nondum scelera . . . recordari vultis'. Ne velint igitur audientes memoriam illam repraesentare, timere se significat Cicero, posse eos non ignorat. Qui autem, cum res ita se habeat, ita pergere potest, ut putandus sit ea externa commemorari, ut facta facilius in memoriam redirent? Ita pergere potuisset, si, num possent repetere memoriam, dubitasset. Accedit, quod in posteriore enuntiato 'ora' vox, qua

vultus atque incessus comprehendi deberet, nobis non sufficit, cum potius vocem desideremus, quae totum habitum externamque speciem consulum significet. De hac enim orator iam verba facit, ora tantum Pisonis accuratius describit. Itaque posterius enuntiatum 'Facilius — proposueritis' pro additamento est habendum. Explicant autem verba nihil aliud nisi a Cicerone scripta se non esse. Quibus deletis insequentia aptissime ad ea se applicant, quae antecedunt[1]).

Finem iam imponamus et huic capiti et toti disputationi
nostrae uno etiam interpolationis specimine edito illustri. Cla-
§ 137. mant in § 137 atque obsecrant verba ipsius Ciceronis, ut im-
proba tandem liberentur vicinitate, nec tam diu non audiri debebant. Tradita enim sunt verba: 'haec est una via, mihi credite, et laudis et dignitatis et honoris: a bonis viris sapientibus et bene natura constitutis laudari et diligi, nosse discriptionem civitatis' sqq. Hic unum quaero, num 'a bonis viris sapientibus et bene natura constitutis laudari et diligi' via sit laudis dignitatis honoris, an potius ipsa laus, dignitas, honos, ab eis qui diliguntur iam occupatus? Illud enuntiatum 'a bonis viris — diligi' a Cicerone scribi non potuisse, sed explicationis causa pueris in rhetorum scholis additum, inepte in textum receptum, ineptius servatum esse adeo est in promptu, ut ne verbum quidem addam, quo fulciam sententiam, quam miror mihi primo concipere licuisse. —

Tollo manum de tabula nec spero me a Cicerone accusatum iri, quod immemor fuerim eorum, quae ipse ipsa hac in oratione dixisset: 'non ista est medicina, cum sanae corporis parti scalpellum adhibetur atque integrae; carnificina est ista atque crudelitas'. Non enim Ciceronem puto esse, cui scalpellum adhibuerim. Hoc vero quam confirmetur egregia ratione, iam

---

1) Non recte Pluygersius nihil nisi vocem 'nondum' delevit quod orator ridicule cohortaretur iudices ut id facerent, quod facilius i. e. minore et breviore mentis labore earum rerum memoriam revocaturum est, quas nondum recordari volunt. Pluygersius ita disputavit et emendavit quasi extaret 'non' pro 'nondum'. Quod si non neglegimus ad alteram adducimur ratiocinationem. —

animum advertas. Etenim si circumspicimus tota in oratione quibusnam singulae singulis locis adhaerescant interpolationes, apparet non aeque omnes partes orationis interpolatas esse, sed quasdam audacius, quasdam parcius, quasdam vel minime[1]). Atque ita res est comparata, ut ineunte, media, extrema oratione grassentur interpolationes, duo intermissa spatia aut paucas habeant aut nullas. Hanc rei naturam miratus cum casu id factum esse non posse mihi persuasissem, quidnam sit causae mecum reputavi neque frustra, puto Etenim si consideramus Ciceronis ut Horatii textum, quoniam antiquissimum tempus prodant interpolationes, vel maxime in rhetorum scholis corruptum esse eis vitiis, praesto videtur causa esse, qua illud explicemus, scilicet haec, quod non tota oratio sed partes quaedam Sestianae illis in scholis tractatae sint, vel accuratius tantum partes illae sint lectae. Hoc si constaret, interpolationes varie dispersas adeo non miraremur, ut ad illam causam necessario detrudamur. Sed suspicio haec, quae per se haud improbabilis esset, etiamsi nulla praeterea re fulciretur, habet, quo fulciatur. Si enim vera est, expectabimus tres illas partes interpolatas orationis integras partes esse, quae per se conexum quendam praebeant omissis reliquis partibus; nam etsi multas ineptias scholis illis iure tribuimus, tamen non prorsus temere hic illic congeriem paragraphorum tractatam esse putemus neglectis plane quae cohaereant artissime. Atque hac ratione confirmari sane suspicionem meam laetus vidi. Nam abundant interpolationibus §§ 1—50: fit transitus ad novum § 52. Fere non sunt interpolatae §§ 52—70[2]): fit transitus ad novum § 71. Grassata est

---

1) Quod ne quis putet praecepta me ductum opinione contendere ac iussisse me partes illas interpolationibus carere, ut aliquid inde efficerem. Etenim contrarium et rei singularitas et consensus virorum doctorum de locis dubiis probant, si qui his duabus rebus quam sincero meo animo credere malunt. Sunt enim omnes fere ab omnibus interpolationes in illis ipsis partibus detectae neque ubi errores aliorum refellendos mihi esse censui, agebatur de verbis earum partium, quarum parca aut nulla interpolatio ad meam me sententiam perduxit.

2) carent prorsus interpolationibus §§ 59—70 iudicio omnium, qui interpolationes indagabant in Sestiana.

manus interpolatoris §§ 71—95: fit transitus ad novum § 96. Raro interpolatum est §§ 96—127[1]): fit transitus ad novum § 127. Hinc usque ad finem denuo saepius interpolatum est. Haec non solis luce clarius rem illustrant et mirum quantum suspicionem meam fovent? Quam iam ut non ab omni dubitatione remotam ita maxime probabilem videri arbitror[2]). Sed quod rem conficit nondum commemoravi. Accuratius enim in partes illas, quas tractatas esse maxime contendo, si inquirimus, intellegimus praeter ea, quae proprie ad Sestii defensionem pertinent, eorum omnium rationem habitam esse quae ad Ciceronem spectant. Vidimus tractatas esse §§ 1—52, qua in parte narratur quid Sestius ante tribunatum fecerit, deinde quae omnino facta sint anno 58 Gabinio et Pisone consulibus, quae contra Ciceronem moliti sint, quae gesserint, quibus ille causis motus in exilium iverit. Defensio haec celeberrima ipsius Ciceronis finitur § 52: atque inde a § 53 cessant interpolationes, dum Ciceronis res denuo suscipitur § 71. Inde usque ad § 96 de tribunatu Sestii agitur, exponitur praesertim, quae ille ad Ciceronem revocandum machinatus sit. Cessant iterum interpolationes ubi suam Sestiique rem relinquit Cicero et de optimatibus dicit inde a § 96. Incipit descriptio illustris reditus Ciceronis § 127: agnoscenda statim est manus interpolatoris.

Iam si consideramus celeberrimam antiquissimo tempore orationem fuisse maxime propter ipsa ea, quae de se, de suis in re publica rebus gestis, de exilio, de restitutione Cicero praedicat, quare haec oratio earum rerum fons erat uberrimus, nonne per se verisimile est fuisse, qui huic uni rei intenti ad Sestianam accederent praesertim cum notum sit vitae rerumque Ciceronis illo tempore in scholis quam maxime rationem esse

---

1) carent prorsus interpolationibus §§ 98—109; 116—124.

2) Quod vero hic per orationis partes observamus, non minus valet de totis orationibus. Velut oratio 'de provinciis consularibus' omnino libera est ab interpolationibus; quae ut ipsi Ciceroni 'subturpicula' visa est (ad Att. IV, 5, 1), ita prorsus neglegitur in grammaticorum et rhetorum latinorum scriptis, nisi quod unum locum doctior adhibuit Gellius. Itaque talem orationem interpolatam non esse non miramur: sed ipsa orationum in hac re discrepantia rationem quae alibi ineunda videtur confirmamus.

habitam? Sin autem alia etiam causa eaque satis singularis adest, quae ad eandem nos sententiam adducat, nonne fidere quam diffidere nostro iure malemus?

Haec si non rei argumenta tamen fulcimina suspicionis puto esse. Quae si vera est, sequitur codices nostros sicut Horatii fontem ducere ab exemplo in schola quadam adhibito ubi gravissimae corruptelae illatae sint; alia iam inerant, alia postea inserebantur[1]).

Denique, quod laeto elatoque animo pronuntiam: insigne se et magnum nobis obtulit exemplum quo vera quae est crisis philologica egregie confirmetur, infirmetur gregis misera opinio atque pertinax eorum qui huiuscemodi potissimum quaestiones ac disquisitiones damnant rationi potius quam traditioni diffidentes.

---

1) Sic enim paucas illas interpolationes ortas esse putabimus quae in partibus non tractatis inveniuntur. Quarum in 50 fere paragraphis septies interpolatum est (§§ 56. 58. 97. 110. 115. 125. contra in 100 paene paragraphis tractatis quinquagies!

Conspectus locorum.

Crassiores litterae indicant de locis agi ubi interpolatio agnoscenda sit. — Adnotationes numeris minoribus adscriptis significavi. — Numeros bis scripsi, ubi de diversis locis eiusdem paragraphi agitur.

Addenda et corrigenda.

Pag. 8 adnot. 2 'cf. pag. 88': corr. '59'. — pag. 9. corr. 'depugnasses'. — pag. 11 adnot. 2 dele comma post 'eum de'. — pag. 12 adnot. 1 'omnio': corr. 'omnino'. — pag. 15 'posset' corr. possit. — pag. 16 adnot. 3 post 'cf. pag.' adde '55'. — pag. 24. 'depulsum' (in lemmate § 39): corr. 'depulsam'. — pag. 25 ad. § 40 cf. etiam Oppen;iederum 'praeesse et parare' defendentem ('Bemerkungen zu Cicero's Rede für P. Sestius'). — pag. 30 (in lemmate § 91) 'commune mutilitatem': corr. 'communem utilitatem'. — pag. 37 adnot. 2 'vesta': corr. 'veste'. — pag. 40 adnot. 1 'cf. pag. 58': corr. '59'. — § 21 Halmium 'gaudebant' ut glossema ad 'favebant' delere sero vidi; sed nescio an rectius 'plaudebant' pro 'gaudebant' coniecerit Paulius. —

Vita.

Natus sum Otto Kimmig die XX. Apr. a. 1858 in oppido Thiengen haud procul a Rheno et Arola confluentibus sito, patre Gustavo, matre Henrietta e gente Klaiber, quibus adhuc vivis gaudeo. Fidei sum addictus evangelicae. Litterarum elementis imbutus Koenigsfeldi prope Villingen oppidum gymnasia frequentavi Constantiae, Carolisruhae, Friburgi. Ibi autumno anni 1878 maturitatis testimonium adeptus per semestre hibernum Friburgi philologicis me studiis dedere coepi. Dein Heidelbergam me contuli ibique usque ad hunc diem eisdem in studiis versabar. Interfui per octies sex menses scholis virorum clarissimorum Bartsch, Behaghel, Brandt, de Duhn, K. Fischer, Hense, Kossmann, Nohl, Osthoff, Paul, Schoell, Stark, Uhlig, Wachsmuth, Windelband, Zangemeister. Seminarii philologi Heidelbergensis, quod floret Wachsmuthio et Schoellio directoribus, sodalis fui per semestria IIII atque per annum senioris munia sustinui. Benigne concesserunt Uhlig ut paedagogicis, Brandt ut philologicis, Zangemeister ut epigraphicis, Paul et Behaghel ut germanicis exercitationibus interessem.

Quibus praeceptoribus doctissimis atque humanissimis, prae ceteris vero F. Schoellio, C. Wachsmuthio, G. Uhligio, qui summa cum benevolentia studia mea foverunt tam consiliis quam exemplo, grates ago habeboque semper summas.